

Komparativna analiza pedagoških koncepcija Friedricha Fröbela i Marije Montessori

---

Valić, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:552399>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Sveučilišni diplomski studij

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Marina Valić

**Komparativna analiza pedagoških koncepcija
Friedricha Fröbela i Marije Montessori**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj

Sveučilišni diplomski studij

Predškolski odgoj

Komparativna analiza pedagoških koncepcija Friedricha Fröbela i Marije Montessori

Diplomski rad

Student/ica:

Marina Valić

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Violeta Valjan Vukić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marina Valić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Komparativna analiza pedagoških koncepcija Friedricha Fröbela i Marije Montessori** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. listopada 2024.

SAŽETAK

U radu je prikazan obuhvatan teorijski pregled pedagoških koncepcija Friedricha Fröbela i Marije Montessori, pri čemu se naglasak stavlja na Fröbelove darove i Montessori pribor. Iako se ta dva koncepta razlikuju po svojim metodama i načelima, što se može pripisati različitom vremenu i okruženju u kojemu su nastali, njihove koncepcije odlikuje zajednička poveznica. Fröbel i Montessori imaju jedinstven stav, a to je ljubav i poštovanje prema djetetu kao duhovnom biću. Fröbel je vjerovao u važnost igre i korištenje posebnih didaktičkih materijala koje naziva darovima, dok se Montessori pribori oslanjaju na precizno određene principe. Rad je imao za cilj prikazati temeljne odrednice i principe rada dviju pedagoških koncepcija, osobito kroz dimenziju razvoja dječje igre i učenja u ranom djetinjstvu. U radu su prikazani i praktični primjeri dječje igre s Fröbelovim i Montessori didaktičkim materijalima, čime se ilustrira njihov doprinos razvoju i učenju djece. Zbog opsega rada odabrani su treći i četvrti Fröbelov dar te Montessori binomska i trinomska kocka. Metodološki okvir istraživanja temelji se na kvalitativnoj, deskriptivnoj analizi, uz primjenu polustrukturiranog intervjua s pedagoginjom i stručnom savjetnicom za Fröbelovu pedagogiju Heinrike Schauwecker-Zimmer, koja je i inicijatorica otvaranja Fröbelovog dječjeg vrtića u Hechendorfu u Njemačkoj, koji je također opisan u radu. Rezultati ukazuju na specifičnosti koje Fröbelovi darovi i Montessori pribori unose u dječju igru, posebice kroz poticanje razvoja fine motorike, kreativnosti i samostalnosti. Kroz usporednu analizu života i pedagoškog djelovanja Friedricha Fröbela i Marije Montessori može se zaključiti da oboje, kao istaknuti pedagozi svoga vremena, ostavljaju snažan trag i postavljaju temelje suvremenoga predškolskog odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: Fröbel, Montessori, Fröbelovi darovi, Montessori pribori, dijete, igra

SUMMARY

Comparative analysis of the pedagogical concepts of Friedrich Fröbel and Maria Montessori

Comparative analysis of the pedagogical conception of Friedrich Fröbel and Maria Montessori
The paper provides a comprehensive theoretical overview of the pedagogical concepts of Friedrich Fröbel and Maria Montessori, with a special emphasis on Fröbel's gifts and Montessori accessories. Although these two conceptions differ, which we can attribute to the origin of the methods in different times, different environments, principles and principles, their methods are characterized by a common link. Namely, Fröbel and Montessori have a unique attitude, which is love and respect for the child as a spiritual being. Through a comparative analysis of the life and pedagogical activities of Friedrich Fröbel and Maria Montessori, it can be clearly concluded that both of them, as prominent pedagogues of their time, left a strong mark and laid the foundations of modern preschool education. Fröbel believed in the importance of play and the use of special didactic materials "Gifts", while Montessori tools rely on precisely defined principles. The aim of the work was to show the fundamental determinants and principles of the pedagogical concepts of Friedrich Fröbel and Maria Montessori, especially through the dimension of the development of children's play and learning in early childhood. The methodological framework of the research is based on a qualitative, descriptive analysis, with the use of a semi-structured interview with Mrs. Heinrike Schauwecker-Zimmer, pedagogue and expert advisor of Fröbel pedagogy and the initiator of the opening of Fröbel Kindergarten Heckendorf in Germany. The paper describes Fröbel's kindergarten in Heckendorf. The results indicate the specifics that Froebel's gifts and Montessori materials bring to children's play, especially through encouraging the development of fine motor skills, creativity and independence. Also, the work shows a practical example of a children's game with these pedagogical accessories, which illustrates their contribution to the development and learning of children. Due to the scope of the work itself, two Fröbel gifts were selected and the fourth gift, as well as Montessori binoma and the tranquility.

Key words: Fröbel, Montessori, Fröbel Gifts, Montessori Material, Child, Play

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. PEDAGOŠKA KONCEPCIJA FRIEDRICHA FRÖBELA	2
2.1. FRIEDRICH FRÖBEL	2
2.2. TEMELJNA PEDAGOŠKA NAČELA	5
2.3. DJEČJI VRTIĆ	8
2.4. DAROVI I IGRE	12
3. PEDAGOŠKA KONCEPCIJA MARIJE MONTESSORI	15
3.1. MARIA MONTESSORI	16
3.2. TEMELJNA PEDAGOŠKA NAČELA	18
3.3. DJEČJA KUĆA	22
3.4. OSJETILNI PRIBORI	23
3.4.1. OSJETILNI PRIBOR ZA VIZUALNU STIMULACIJU	24
3.4.2. OSJETILNI PRIBOR ZA TAKTILNU STIMULACIJU	26
3.4.3. OSJETILNI PRIBOR ZA OLFAKTIVNU STIMULACIJU	28
3.4.4. OSJETILNI PRIBOR ZA SLUŠNU STIMULACIJU	28
3.4.5. OSJETILNI PRIBOR ZA STIMULACIJU OKUSA	28
4. DIDAKTIČKI MATERIJALI U PRAKSI	29
4.1. FRÖBELOV TREĆI DAR	29
4.2. FRÖBELOV ČETVRTI DAR	32
4.3. MONTESSORI BINOMSKA KOCKA	33
4.4. MONTESSORI TRINOMSKA KOCKA	34
5. POSJET HECHENDORFU	35
5.1. INTERVJU S PEDAGOGINJOM HEINRIKE SCHAUWECKER-ZIMMER	35
5.2. FRÖBELOV DJEČJI VRTIĆ U HECHENDORFU	40
6. ZAKLJUČAK	52
7. LITERATURA	53
8. POPIS SLIKA	55

1. UVOD

Ovaj rad analizira pedagoške koncepcije metode njemačkog pedagoga Friedricha Fröbela i talijanske pedagoginje i liječnice Marije Montessori u kontekstu predškolske pedagogije, s posebnim osvrtom na didaktičke materijale koje koriste u radu s djecom, tzv. Fröbelove darove i Montessori pribore. Cilj je rada prikazati temeljna načela njihovih pedagoških koncepcija, sličnosti i razlike među njima te istražiti njihov utjecaj kroz dimenziju razvoja dječje igre i učenja u ranom djetinjstvu. Uz prikaz života i rada ovih pionira pedagogije, u radu ću nastojati prikazati osnovna načela i principe rada dvaju pedagoških koncepcija te utvrditi ulogu djeteta u njima. Iako oboje smatraju da djetinjstvo daje važne temelje za daljnja životna ostvarenja i postizanje ciljeva te ističu važnost dječje aktivnosti i autonomije te ljubavi i poštovanja prema djetetu kao duhovnom biću, ta se dva koncepta razlikuju u metodama i materijalima koje koriste, što se može pripisati različitom vremenu nastanka i njihovim okruženjima. Fröbel je vjerovao u važnost igre i korištenje posebnih didaktičkih materijala koje naziva darovima, dok se Montessori pribori oslanjaju na precizno određene principe. U radu su prikazani i praktični primjeri dječje igre s Fröbelovim i Montessori didačkim materijalima, čime se ilustrira njihov doprinos razvoju i učenju djece. Zbog opsega rada odabrani su treći i četvrti Fröbelov dar te Montessori binomska i trinomska kocka.

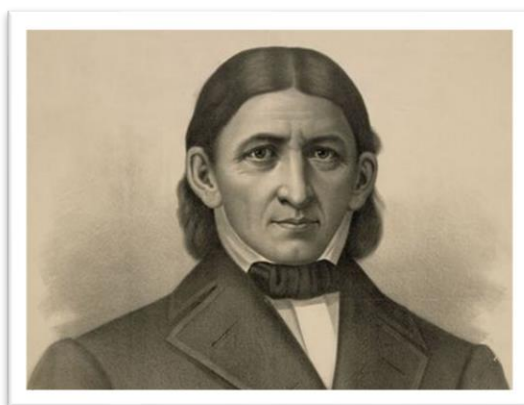
Metodološki okvir istraživanja temelji se na kvalitativnoj, deskriptivnoj analizi, uz primjenu polustrukturiranog intervjua s pedagoginjom i stručnom savjetnicom za Fröbelovu pedagogiju Heinrike Schauwecker-Zimmer, koja je i inicijatorica otvaranja Fröbelovog dječjeg vrtića u Hechendorfu u Njemačkoj, koji je također opisan u radu. Rezultati ukazuju na specifičnosti koje Fröbelovi darovi i Montessori pribori unose u dječju igru, posebice kroz poticanje razvoja fine motorike, kreativnosti i samostalnosti. Kroz usporednu analizu života i pedagoškog djelovanja Friedricha Fröbela i Marije Montessori može se zaključiti da oboje, kao istaknuti pedagozi svoga vremena, ostavljaju snažan trag i postavljaju temelje suvremenoga predškolskog odgoja i obrazovanja.

2. PEDAGOŠKA KONCEPCIJA FRIEDRICHA FRÖBELA

2.1. FRIEDRICH FRÖBEL

Friedrich Wilhelm August Fröbel utemeljitelj je predškolske pedagogije i institucijskoga predškolskog odgoja (slika 1.). Njegov rad temeljio se na uvjerenju da su djeca aktivna i kreativna bića koja uče kroz igru, iskustvo i interakciju s okolinom, a njegov je pedagoški koncept značajno utjecao na razvoj ranog obrazovanja (Hebenstreit, 2014).

Slika 1. Friedrich Wilhelm August Fröbel

Izvor: <https://www.britannica.com/biography/Friedrich-Froebel>

Friedrich Fröbel rođen je 21. travnja 1782. u Oberweissbachu u njemačkoj pokrajini Tiringiji. Od najranije dobi živio je s ocem koji je bio evangelistički pastor, a majka mu je umrla kada je imao tek nekoliko mjeseci. Djetinjstvo u izolaciji i nedostatak pažnje utjecali su na njegovo kasnije zanimanje za odgoj djece. Prema Michaelisu i Mooreu (2005: 7), Fröbel u autobiografiji govori o gubitku majke i citira dio pisma koje je pisao vojvodi od Meiningena: „Taj gubitak težak je udarac za mene, utjecao je na cjelokupno okruženje i razvoj moga bića: smatram da je majčina smrt više-manje odlučila vanjske okolnosti cijeloga mog života.“ Brigu o odgoju dječaka preuzeli su starija braća i sestre te posluga, a kada je Fröbel imao četiri godine, nastupile su velike promjene u obitelji; otac se oženio drugom ženom koja uopće nije vodila brigu o dječaku. Fröbelov je otac odlučio svoga sina poslati u djevojačku školu, što je u to vrijeme mogla biti vrlo pogubna odluka, no tamo je dječak stekao kvalitetno obrazovanje te su mu pružene ljubav i podrška koje nije imao u obiteljskom domu. Došen-Dobud (2019) navodi kako

je Fröbel u tom razdoblju stvarao lijepe uspomene. Nakon što je navršio 11 godina, brigu o Fröbelu preuzima ujak. U tom se razdoblju Fröbel upoznaje s prirodnim znanostima i osobito proučava matematiku. Najvrjednijom smatra ljubav prema prirodi koju je spoznao u 15. godini kao naučnik u šumarskoj školi, o čemu Došen-Dobud navodi: „Sam je priznao kako je drveće bilo njegov prvi učitelj i kako nikada neće zaboraviti pouke koje mu je ono davalo.“ (Došen-Dobud, 2019: 30).

Fröbel je počeo studirati u Jeni, a najviše vremena posvećivao je matematici, botanici, fizici, kemiji i arhitekturi. Kako navodi Došen-Dobud (2019), tijekom studiranja upao je u mnoge neprilike te je, kao „varalica“, odslužio zatvorsku kaznu u trajanju od dva mjeseca. U 19. godini vraća se u obiteljski dom. Studij nije završio pa ga otac zapošljava na poljoprivrednom imanju (Došen-Dobud, 2019).

Nakon očeve smrti Fröbel je promijenio mnoga zanimanja sve do trenutka kada ga je ravnatelj škole Gottlieb Anton Gruner, koji je bio učenik pedagoga Johanna Heinricha Pestalozzija, savjetovao da postane učitelj. U autobiografiji Fröbel opisuje taj trenutak: „Oh," rekao je Gruner, okrećući se prema meni, „okani se arhitekture; to uopće nije tvoj poziv. Postani učitelj. Želimo učitelja u vlastitoj školi. Reci da se slažeš i mjesto će biti tvoje" (Michelis, 1889: 26). Standing (1998: 321) u svom radu citira Fröbela koji je osjetio oduševljenje u trenutku prihvaćanja zaposlenja u školi: „Prvi put, kada sam se našao ispred 30 ili 40 dječaka osjećao sam se isto kao kod kuće. Zapravo, osjetio sam da sam napokon pronašao svoj životni element koji mi je dugo nedostajao.“

Nakon dvije godine rada s Grunerom, Fröbel postaje privatni učitelj trojici dječaka, a 1811. nastavlja obrazovanje na Sveučilištu u Göttingenu. Zbog vojnog poziva u Napoleonske ratove, prekida studij. U ratu upoznaje pedagoga Heinricha Langenthala te pedagoga i teologa Wilhelma Middendorfa, s kojima razvija veliko prijateljstvo, a oni postaju njegovi sljedbenici i pridružuju mu se u školi koju je 1816. otvorio u Griesheimu. U toj su se školi obrazovala trojica sinova njegova pokojnog brata svećenika, dvojica sinova njegova drugog brata i još nekoliko djece. Iako je bio u materijalnoj krizi, njegova želja za pedagoškim radom nije jenjavala. Godine 1818. vjenčao se s Wilhelminom Henriettom Hoffmeister, obrazovanom ženom koja mu je bila i suradnica. Nakon toga 1826. Fröbel objavljuje svoju najvažniju raspravu *Menschenziehung* („Obrazovanje čovjeka“) (Došen-Dobud, 2019).

Godine 1833. u Švicarskoj, u koju se sklonio zbog nesigurnosti u vlastitoj zemlji, Fröbel je osnovao tečaj za učitelje jer su bernske vlasti zahtijevale da obrazuje petero mladih. Tečaj je na kraju polazilo šezdeset polaznika. Svoga dugogodišnjeg prijatelja i suradnika Langenthala

zaposlio je kao učitelja u sirotištu kojim je sam upravljao. Fröbel je tada prvi put radio s djecom koja, unatoč svojoj dobi, nisu bila spremna za školu, zbog čega je morao osmisliti različite igre među kojima su bile igre s pijeskom, vodom, kamenčićima i slične. Tijekom praktičnog rada došao je do zaključka da je potrebno raditi i s majkama, ali ne na način da one uče iz knjiga ili pisanih materijala, već da im se pokažu metode rada s djecom (Došen-Dobud, 2019). Kao što navodi Došen-Dobud: „Tako se, korak po korak, Fröbel približavao svome životnom ostvarenju, po kojem će postati poznat i u europskim, a i drugim zemljama - stvaranju institucije za predškolsku djecu“ (Došen-Dobud, 2019: 34).

Nakon povratka u Njemačku Fröbel pokreće tjednik „Živimo za našu djecu“, a 1838. objavljuje „Upute za prve igre i sredstva dječjeg djelovanja“, koje postaju prvi odgojno-obrazovni program za rad s djecom od treće godine do polaska u školu. Već je tada jasno oblikovao svoju koncepciju predškolskog odgoja te ju je nastavio iznositi u časopisima, esejima i pismima te na predavanjima (Došen-Dobud, 2019). Fröbel je bio teoretičar koji je detaljno razrađivao svoje ideje prije nego što ih je proveo u praksi, a Sarakuza 1889. opisuje Fröbela kao istraživača koji je pokušavao pronaći odgojnu metodu koja će pratiti razvoj djeteta (Michaelis, 1889).

U pismu vojvodi od Meiningena vidljiva je Fröbelova potraga za znanjem i razumijevanjem, kao i njegovo osobno obrazovno iskustvo kao učenika i učitelja, koje se postupno oblikovalo u stvaranje obrazovne zajednice temeljene na njegovoj pedagogiji. Njegov san bio je da takvo obrazovanje postane univerzalno prihvaćen oblik školovanja. Prvi koraci prema tom cilju uključivali su osnivanje zajednice obitelji i prijatelja u Keilhauju, a kasnije i otvaranje prvog dječjeg vrtića u Bad Blankenburgu, iako su ovi poduhvati nailazili na različite izazove, od onih političkih pa do financijskih.

S obzirom da je htio institucionalizirati predškolsko obrazovanje, razmišljao je o nazivu takve ustanove, o čemu Došen-Dobud (2019: 35) navodi: „U ljeto te godine, gledajući na oživiljenu prirodu oko sebe, uskliknuo je: „Imam ga; treba se zvati *Kindergarten!*“. Fröbel je prvi dječji vrtić osnovao 1837. u Bad Blankenburgu u Njemačkoj. Utemeljena na konceptu dječjeg vrta, njegova se ideja proširila pa je nakon toga u Njemačkoj otvoreno još nekoliko dječjih vrtića. Vođenje dječjeg vrtića preuzela je Fröbelova učenica Ida Seele, a Fröbel se posvetio edukaciji učitelja i suradnika. Mnogi poznati i utjecajni pojedinci te udruženja pružali su Fröbelu veliku i značajnu podršku, iako je bilo i onih koji nisu vjerovali u Fröbelovu ideju pa je tako prusko Ministarstvo prosvjete 7. kolovoza 1851. zabranilo rad dječjem vrtiću. Došen-Dobud (2019) navodi da su Fröbelovu pedagogiju odabirali oni koji su bili otvoreniji za naprednu pedagogiju, dok je tadašnja vlast smatrala da se radi o prihvaćanju socijalističkih ideja. Uz to, smatralo se

da dječji vrtići koje promjene naziv u *Spielschulen* (njem. škole za igru) imaju veću mogućnost opstanka.

Nakon smrti supruge, Fröbel se ženi odgojiteljicom Friederike Wilhelmine Louise Fröbel (Levin). Do svoje smrti, 21. lipnja 1852. Fröbel je obnašao funkciju ravnatelja sirotišta u Burgdorfu, a njegov rad nastavili su njegova udovica i Middendorf kroz brojne edukacije za buduće učitelje (Michaelis, 1889).

2.2. TEMELJNA PEDAGOŠKA NAČELA

Mendeš navodi kako je „Vodeća ideja koju Fröbel dosljedno ostvaruje jest stav da je čovjek po prirodi dobar koji je prvi sustavno razradio filozof Jean Jacques Rousseau. Ideja da je dijete po prirodi dobro ključni je motiv čitave Fröbelove koncepcije, temeljene na njemačkoj idealističkoj filozofiji te Pestalozzijevim idejama o samorazvoju pojedinca“ (2020: 159). Na Fröbela osim Pestalozzija veliki utjecaj je imao filozof Friedrich Schelling, čije je ideje koristio stvarajući vlastitu koncepciju.

Fröbelov pristup obrazovanju počiva na ideji povezanosti između prirode, čovjeka i Boga. Prema Fröbelu svaka je osoba sastavni dio većeg kozmičkog reda, a obrazovanje bi trebalo pomoći djetetu prepoznati svoju ulogu u svijetu (Mendeš, 2020).

Temeljna načela Fröbelove pedagogije uključuju (Hebenstreit, 2014):

- **jedinstvo prirode i čovjeka:** Fröbel je vjerovao u holistički razvoj djeteta u kojemu je učenje povezano s prirodom, unutarnjim duhovnim životom i širim univerzumom. Prema njemu dijete je dio prirode i u skladu s njom treba rasti i razvijati se.
- važnost igre u obrazovanju: Jedna od njegovih ključnih ideja bila je važnost igre kao temeljnog elementa učenja. Smatrao je da je igra najprirodniji način na koji djeca istražuju svijet oko sebe i razvijaju svoje sposobnosti.
- samoinicijativu i kreativnost: Fröbel je naglašavao važnost slobode djeteta u procesu učenja. U njegovu sustavu obrazovanja djeca nisu bila pasivni primatelji znanja, već aktivni sudionici koji kroz igru i kreativne aktivnosti otkrivaju svijet.
- važnost učitelja kao vodiča: Uloga učitelja nije bila da kontrolira, već da usmjerava dijete kroz proces otkrivanja. Učitelj bi trebao stvarati poticajnu okolinu i podržavati djecu u njihovu prirodnom razvoju, pomažući im da sami dođu do zaključaka.
- obrazovanje kroz međusobnu povezanost: Fröbel je smatrao da se sva učenja moraju povezivati s većim cjelinama te da pojedinačni pojmovi i ideje nisu izolirani, već

povezani zbog čega bi se trebali podučavati kroz odnose koje dijete može razumjeti i primijeniti.

- dječji vrtić: Fröbel smatra da je vrtić mjesto na kojemu se djeca mogu slobodno razvijati u skladu sa svojom prirodom u strukturiranoj okolini
- duhovno i moralno obrazovanje: Fröbelova filozofija imala je snažne duhovne elemente zbog čega je smatrao da obrazovanje ne bi trebalo biti samo intelektualno, već i moralno jer je duhovni rast jednako važan kao mentalni i fizički.

U svom radu Dar (2020) identificira četiri osnovna načela Fröbelove pedagogije, koja uključuju:

- samostalne aktivnosti
- učenje kroz igru
- slobodu u obrazovanju
- društvenu participaciju.

Prema Fröbelu samostalna aktivnost je prirodna jer proizlazi iz djetetovih vlastitih nagona te predstavlja proces samospoznaje kroz koji dijete spoznaje svoju prirodu i okolni svijet. Osim što povezuje znanje i praksu, pruža osjećaj radosti, slobode, ispunjenja i unutarnjeg mira. Samostalne aktivnosti potiču pjesma, pokret i kreativnost. Fröbel je vjerovao da dijete ne bi trebalo biti uključeno u aktivnosti koje mu nameću roditelji ili učitelji te je naglašavao važnost davanja potpune slobode djetetu kako bi moglo slijediti vlastite nagone i odluke. Samostalnu je aktivnost Fröbel smatrao procesom kroz koji pojedinac otkriva svoju prirodu i oblikuje vlastiti svijet te ih, potom, usklađuje, a obrazovanje procesom osobnog rasta koji pokreće unutarnje snage djeteta. Za razliku od biljaka, djeca posjeduju percepciju i razum, a božanski duh manifestira se kroz spontane aktivnosti djeteta. Takva slobodna aktivnost vodi razvoj u smjeru napretka čovječanstva, povezujući djetetovu individualnost s univerzalnim duhom. Uloga učitelja je omogućavanje odgovarajućih iskustava, pri čemu samostalna aktivnost omogućava kontinuiran i postupan proces učenja, bez potrebe za didaktičkim metodama poput prelaska s jednostavnog na složeno ili s konkretnog na apstraktno. Samostalna se aktivnost temelji na djetetovim vlastitim interesima i održava vlastitom unutarnjom snagom te se samo kroz takvu aktivnost može potaknuti razvoj uma i postići ciljevi odgoja i obrazovanja. Upravo je zato važno da svi odgojno-obrazovni postupci proizlaze iz interesa djeteta. Samostalna se aktivnost očituje kroz djetetovu želju da se uključi u okolni svijet, pomaže, istražuje i sudjeluje u

zajedničkim aktivnostima (Dar, 2020). Njegov rad naglašavao je poštivanje individualnosti i prirodnog razvoja svakog djeteta (Bruce, 2015). Zbog toga u svom radu Došen-Dobud zaključuje: „Fröbelova ideja bila je jedna od prvih ideja institucionaliziranog odgoja, a svoj odnos prema prirodi i njezinoj odgojnoj ulozi na određen je način ugradio i u svoju koncepciju predškolskog odgoja.“ (Došen-Dobud, 2019: 30).

Fröbel je osobito važnim smatrao učenje kroz igru jer je igra „najčišća i najduhovnija aktivnost, a ujedno je i tipična za ljudski život u cjelini, kao izraz unutarnjeg, skrivenog prirodnog života u čovjeku i svemu oko njega“ (Dar, 2020: 18). Fröbel je osmislio metodu igre jer igra donosi radost, zadovoljstvo, unutarnji i vanjski mir te sklad sa svijetom. Igra je izvor svega dobrog, a djeca se vole igrati jer im je to prirodni instinkt. Uz to, veliku važnost pridaje pojmu slobode u obrazovanju djeteta jer je bio protiv tradicionalnih ciljeva, ideala, kurikuluma i metoda poučavanja (Dar, 2020). Smatrao je da obrazovanje treba biti usmjereno na dijete, odnosno poticanje njegove kreativnosti, a ne na nametanje vanjskih pravila. Odrekao se dotadašnje stroge discipline u odgojno-obrazovnom sustavu i tradicionalne formalnosti školskog ozračja kako bi se razvile dinamične i aktivne kvalitete djetetove prirode. Njegov cilj bio je da obrazovanje pripremi pojedinca za aktivan život u zajednici te da učenicima pruži širok spektar znanja i iskustava (Dar, 2018).

Fröbel se zalaže i za društvenu participaciju jer vjeruje da je čovjek po svojoj prirodi društveno biće i da mu je primarni instinkt živjeti u društvu drugih osoba. Naglašavao je društveni aspekt obrazovanja i zagovarao da dom, škola, crkva, zanimanje i država trebaju pružiti djeci prilike za društveno sudjelovanje jer sudjelovanjem u zajedničkim aktivnostima dijete ne stječe samo tjelesnu obuku, već i intelektualno, društveno i moralno obrazovanje. Već od rođenja dijete treba učiti živjeti u zajednici kako bi razvilo različite aspekte svoje osobnosti. Vjerovao je da sve društvene institucije, poput doma, škole, crkve i države, služe kao sredstva za razvoj pojedinca, pri čemu pojedinac ostvaruje jedinstvo u različitosti (Dar, 2020). Fröbelova temeljna načela podsjećaju na to da, iako raznoliki resursi nude jedinstvene istraživačke, osjetilne i simboličke mogućnosti, treba ih promatrati kao dio cjelovitog pristupa, odnosno jedinstvo u različitosti (Liebschner, 2001).

Smatrao je da djetinjstvo nije samo priprema za odraslu dob, već vrijednost sama po sebi (Dar, 2020) i da je samostalni razvoj djeteta izgrađen njegovom čežnjom zbog čega dijete u sebi traži jedinstvo koje ujedinjuje sve stvari i bića koja ga okružuju. Fröbel je smatrao da iščekivanje i čežnja potiču dijete da vjeruje u učitelja te se nadao da mu upravo učitelj može pomoći da pronađe smisao života (Nohl, 1960).

Fröbel i njegovi sljedbenici postavili su čvrste temelje za širenje progresivnog pristupa obrazovanju, koji je kasnije postao međunarodno prepoznat (Best, 2016). Fröbelove ideje imale su snažan utjecaj na obrazovnu teoriju i praksu, posebno u području obrazovanja u ranom djetinjstvu.

2.3. DJEČJI VRTIĆ

Fröbel je svoj najveći doprinos predškolskom odgoju dao osnivanjem dječjeg vrtića kao mjesta gdje se djeca mogu slobodno igrati i učiti kroz stvaranje i interakciju. Naziv *kindergarten* (njem. dječji vrt) ima višestruka značenja, a jedno je od njih uspoređuje dijete s mladom biljkom koja se njeguje i usavršava u vrtu, kako bi izrasla u zrelu, korisnu i razvijenu biljku. Dar (2020) u svom znanstvenom radu objašnjava kako je vrtić mjesto gdje su djeca poput malenih biljaka u vrtu, a učitelj je vrtljar koji njeguje i skrbi o njima te im na taj način pomaže da rastu do ljepote i savršenstva. U vrtiću je svakom djetetu dana sloboda u aktivnostima.

Iskustvo i razumijevanje prirode bili su središnji za Fröbelove ideje, a njegov *dječji vrt* bio je središnje mjesto za aktivnosti, znatiželju, istraživanje i igru. Fröbel je vrtić vidio kao duhovno mjesto ljepote, čuda i sklada gdje djeca mogu biti jedno s prirodom. Svako je dijete imalo svoj vrt u kojemu je moglo kopati, saditi sjeme, brinuti se o rastućim biljkama i ubirati plodove s njih (Tovey, 2017). Djeca su mogla iz prve ruke iskusiti utjecaj sunca, hlada, kiše i vjetra te istražiti crve, puževe i insekte u blizini, kao što je prikazano na slici 2.

Slika 2. Dijete sadi biljke u Fröbelovu vrtu

Izvor: <https://www.froebel.org.uk/uploads/documents/FT-Froebels-principles-and-practice-today.pdf>

Fröbel je tvrdio da kroz vrtlarstvo djeca mogu početi uviđati vezu između rasta biljke, životinje i sebe zbog zajedničke potrebe za hranom, vodom, skloništem i njegom. Smatrao je da je vrtlarstvo produbljuje razumijevanja djece o vlastitom postojanju i međusobnoj povezanosti svih živih bića. Fröbel je isticao da djeca trebaju doživjeti sve aspekte prirode, a ne samo biljke i životinje. To uključuje univerzalne zakone prirode kao što su sile, gravitacija, kretanje, energija, svjetlost, zvuk, svojstva materijala i njihove transformacije. Jedan od najboljih načina na koji djeca mogu doživjeti prirodu, tvrdio je, jesu njihova igra na otvorenom u vrtu i širem prirodnom okruženju. Fröbel je vjerovao da obrazovanje treba slijediti prirodni razvoj djece i njegovati njihove urođene sposobnosti. Smatrao je da djeca najbolje uče kroz igru, kreativnu aktivnost i istraživanje.

U prvom dječjem vrtiću u Njemačkoj te je ideje pretočio u stvarnost te je razvio niz pedagoških igračaka koje je nazvao darovi, a svi ti materijali, poput kockica, lopti i drvenih blokova, osmišljeni su tako da potiču djecu na istraživanje oblika, veličina, boja i odnosa. Uz darove, Fröbel uvodi i didaktičke igre zanimanja kao jednostavne aktivnosti namijenjene poticanju učenja kroz igru. Ti su alati trebali pomoći djeci u istraživanju pojmova, oblika, boja i strukture, potičući praktično učenje, a Fröbel je smatrao da djeca kroz igru razvijaju matematičko i logičko razmišljanje (Hebenstreit, 2014).

Fröbel je djecu smatrao aktivnom, znatiželjnom i kreativnom te da najbolje uče kroz aktivnost, igru, razgovor i samorefleksiju. Djeca napreduju onda kada su emocionalno sigurna i kada imaju bliske odnose s drugima, uključujući obitelj i širu zajednicu. Prema Fröbelovu mišljenju, glavni i najvažniji odgojitelj je majka. O tome Mendeš ističe: „Dječji vrtić nikako nije zamjena za obiteljski odgoj ni njegova dopuna. To je značajan stav koji se proteže kroz cijelu koncepciju“ (2020: 161). Institucionalni odgoj Fröbel je smatrao kvalitetnom dopunom obiteljskog odgoja (Došen-Dobud, 2019).

Fröbel je odbacio tradicionalno obrazovanje prema kojemu su djeca pasivni učenici. Za njega su najranije godine djetetova života najvažnije za njegov razvoj, a igra je vodeći oblik njegova razvoja. Sloboda je za Fröbela bila pomoći djeci da razmišljaju svojom glavom, donose odluke, rješavaju probleme i slijede vlastite interese i talente. Zalagao se za jedinstvenost i individualnost te napredovanje djece u zajednici koja pruža podršku. U Fröbelovim vrtićima djeca su imala mogućnost slobodno se kretati, istraživati, igrati se, stvarati, sudjelovati i učiti vlastitim tempom. U konačnici Fröbel je obrazovanje smatrao slobodom, koja može djelovati samo iznutra na temelju odgovornosti i poštovanja prema drugim ljudima i prirodnom okolišu. Stoga je usmjeravanje odraslih bilo ključno za Fröbelov pojam slobode, a odrasla je osoba

odigrala značajnu ulogu osjetljivog vodiča koji pomaže djeci da steknu i iskoriste svoju slobodu na različite načine. Odrasle osobe opskrbljuju i vode djecu u njihovoj igri i interakciji, povećavaju im mogućnosti umjesto da ih ograničavaju te pomažu djeci da razvijaju unutarnju autonomiju i samodisciplinu. Sloboda nije samo uklanjanje barijera, već zahtijeva priliku i ohrabrenje i upravo je zato uloga odrasle osobe ključna u osiguravanju zaštite dječje slobode (Robson, 2019).

Fröbel je vjerovao da je sve u svemiru povezano i da što je čovjek svjesniji ovog jedinstva što dublje razumije sebe, druge ljude i prirodu, to je potpuniji. Učenje bi trebalo biti povezano sa životima djece i trebalo bi ga se doživljavati kao smislenu cjelinu kako bi djeca povezivala nove ideje s onim što već znaju. Pri tome treba početi s djetetovim interesima, iskustvima i razumijevanjem te cijeliti jedinstvenost svakog pojedinca, ali voditi računa i o zajednici. Prema Fröbelu individualnost i zajednica nisu suprotni pojmovi, nego je, dapače, zajednica obogaćena različitošću i jedinstvenošću pojedinaca koji dobivaju osjećaj pripadanju i povezanosti s zajednicom. Fröbelovi su vrtići bili usko vezani uz lokalnu zajednicu te je djecu vodio na gradske trgove da posjete lokalne trgovce, poput pekara ili kovača, ali i da najsiromašnijoj djeci udijele svoje proizvode jer su se na taj način djeca učila poštovanju, jedinstvu i povezanosti (Robson, 2019).

Za Fröbela je kreativnost bit postojanja ljudi i njihov temelj za učenje i razvoj. Svako dijete ima potencijala za kreativnost ako ga se njeguje i ohrabruje. Kreativnost omogućava djeci da povezuju svoje ideje i osjećaje sa svojim iskustvima. Od najranije dobi djeca mogu početi izražavati svoju kreativnost korištenjem simbola, kako bi njihove ideje dobile vidljiv oblik. Kroz simbole misao više nije ograničena na „ovdje i sada“, već je moguće prisjetiti se prošlih događaja te predvidjeti i zamisliti budućnost. Rastuće povjerenje u korištenje simbola pomaže djeci prijeći s konkretnog na apstraktnije razmišljanje i bitno je za kasnije učenje, uključujući pismenost i računanje. Fröbel je cijenio individualnost, jedinstvenost i kreativnost svakog djeteta, ali je cijenio i kreativnu umjetnost zajednice. Upravo su umjetnost, glazba, pjesma i ples bili temelji kulturnog odgoja u Fröbelovu vrtiću (Tovey, 2017).

Fröbel je vjerovao da malena djeca trebaju surađivati s upućenim i kvalificiranim odgojiteljima te je osnovao i prve škole za obuku odgojitelja. Baš kao što vrtlari njeguju svoje biljke, tako i odgojitelji trebaju njegovati i podržavati potencijal rasta i razvoja kod djece kao individualnih, ali jednako vrijednih ljudskih bića. Odnos odgojitelja s djecom treba biti topao, pun poštovanja, interaktivan i intelektualan, a ne dominantan (Tovey, 2017). Odgojitelji moraju sudjelovati u radosti i užitku saznanja o svijetu, za što je ključno pažljivo te informirano promatranje djece,

zajedno s promišljanjem koje dovodi do planiranja. Promatrati bez razmišljanja bilo je, kako Fröbel navodi, jednako „praznom opažanju“, koje ne bi nikada moglo dovesti do pravog razumijevanja. Također, Fröbel je vodio evidencije o značajnim događajima u razvoju svakog djeteta, što je predstavljalo veliku pomoć u vođenju odrasle osobe kako bi najbolje podržala dijete u rastu i razvoju. Fröbel je odgojitelje vidio kao djecu, a djecu kao odgojitelje. Naime, kroz proučavanje su i djeca i odrasli mogli steći dublje razumijevanje vlastitih života. U današnje je vrijeme priznata vrijednost odgovarajuće obuke i kvalifikacije koje su usko povezane s visokom razinom kvalitete u praksi (Tovey, 2017). Međutim, navedeno se ne može ostvariti ako se sagleda samo dio Fröbelovih ideja, već ih je potrebno sagledati kao cjelovite ideje i načela koja ih podupiru u odnosu na različite kontekste i zahtjeve s kojima se suočavaju odgojitelji. Za razvijanje fröbelovskog pristupa potrebno je mnogo vremena, ali i kritičkog promišljanja, rasprava i spremnosti na propitivanje ideja. Na tom su izazovnom putu svakako neophodni moćni zagovornici djece, njihove obitelji i zajednica kako bi svi oni zajedno mogli raditi na oblikovanju bolje budućnosti (Tovey, 2017).

U znanstvenom radu koji proučava važnost Fröbelova dječjeg vrtića Dar (2020) tvrdi kako je Fröbel prvi primijenio ideju jedinstva i spontanog rasta na obrazovanje, odnosno ideju da je ono božansko u čovjeku potrebno otkriti i izdignuti u svijest. Prepoznajući važnost urođenih sposobnosti djece, Fröbel je zagovarao poštovanje roditelja i učitelja te je uvijek poštivao i priznavao individualnost svakog djeteta.

Fröbelova pedagoška metoda postala je temelj modernoga predškolskog obrazovanja. Njegov naglasak na važnost igre, kreativnosti i individualnosti utjecao je na kasnije obrazovne teoretičare, kao što su Maria Montessori, Jean Piaget i Rudolf Steiner. Dječji vrtići širom svijeta temelje se na njegovu konceptu ranog obrazovanja, a njegov je pristup usmjerio pažnju na djetetove potrebe i interese, dajući im priliku da uče kroz praktične aktivnosti, a ne samo kroz formalne lekcije. Na taj je način postavio temelje za odgojno-obrazovni sustav koji prepoznaje važnost ranog obrazovanja u razvoju djeteta (Bruce, 2015), a prvi vrtići označili su početak novih ideja za rad s djecom u ranom predškolskom uzrastu (Došen-Dobud, 2019).

Fröbelov koncept dječjeg vrtića proširio se diljem Europe i svijeta, a njegove su ideje oblikovale moderni pristup predškolskom obrazovanju te su mnogi od njegovih principa relevantni i danas. Naglasak na igri, kreativnosti i individualnom razvoju prepoznaje se u suvremenim obrazovnim metodama, posebno u Montessori i Waldorfskim školama, koje su svoju pedagogiju razvile na temelju sličnih principa (Bruce, 2015).

Fröbelovo nasljeđe aktualno je i danas, a njegove ideje još uvijek utječu na način na koji odgojitelji pristupaju obrazovanju u ranom djetinjstvu, naglašavajući igru, kreativnost i važnost poticajnog okruženja za učenje. Njegove ideje o jedinstvu i međusobnoj povezanosti snažno rezoniraju sa suvremenim shvaćanjima ekologije i brige za održivost.

2.4. DAROVI I IGRE

Fröbel je tvrdio da svo učenje koje je ukorijenjeno u mladima potječe zapravo iz njihovih ranih aktivnosti dok su bili djeca, a razumijevanje s vremenom samo raste ako se podupire iskustvom. Međutim, pri tome nije dovoljna samoaktivnost jer djeca trebaju postati više svjesna vlastitog učenja kako bi spoznala nešto na dublji, refleksivniji način. Pomaganje djeci da razmišljaju i postanu samosvjesniji bila je ključna značajka Fröbelova pristupa.

U skladu s time, Fröbel je osmislio niz jednostavnih i duboko promišljenih aktivnosti koje su uključivale materijale koje je nazivao darovima i zanimanjima te ih je koristio u svojim vrtićima. Tadašnji darovi uključivali su heklane loptice na špagama za bebe i niz složenih blokova u obliku kocaka podijeljenih u različite geometrijske konfiguracije. Pod zanimanjima je smatrao šivanje, tkanje, savijanje i bockanje papira, različite radove s glinom, štapićima i graškom za graditeljstvo i ostalo (Louis, 2008).

Fröbelovi darovi uključuju (Dar, 2018):

1. mekane lopte na špagama u različitim bojama namijenjene dojenčadi za razvoj osjeta dodira i vizualnog praćenja (slika 3.)

Slika 3. Fröbelov prvi dar

Izvor: arhiva autorice

2. drvena kugla, kocka i valjak za pomoć djeci u istraživanju oblika i njihovih svojstava (slika 4.)

Slika 4. Fröbelov drugi dar

izvor: arhiva autorice

3. setovi drvenih kocki različitih veličina koji potiču na gradnju, svijest o prostoru i rješavanje problema (slike 4., 5. i 6.)

Slika 5. Fröbelov treći dar

Slika 6. Fröbelov četvrti dar

Slika 7. Fröbelov peti dar

Izvori: arhiva autorice

4. tzv. građevinski dar koji se sastoji od više kocaka koje su podijeljene na polovice ili četvrtine
5. skup složenijih kocaka koje uključuju kocke, daske i trokutaste prizme te štapiće, prstenove i druge oblike za crtanje i stvaranje složenijih uzoraka.

Ti darovi, u kombinaciji s obrazovnim principima koje je uspostavio Fröbel, postavili su temelj za mnoge moderne pristupe obrazovanju u ranom djetinjstvu. Korištenje tih darova promiče strukturiranu, svrhovitu igru na način koji potiče učenje kroz otkrivanje i kreativnost.

Kroz igru s tim materijalima djeca mogu istodobno istraživati i predstavljati oblike života, npr. stvaranje i predstavljanje stvari i iskustva iz svijeta koji ih okružuje, oblike ljepote, npr. estetske aspekte uzorka, reda, simetrije i harmonije, te oblike znanja, npr. istraživanje matematičkih oblika i znanstvenih pojmova (Louis, 2008).

Svi ti oblici ilustriraju Fröbelov holistički pristup učenju prema kojemu je sve povezano. Mnogi resursi u ranim godinama imaju svoje podrijetlo u darovima i zanimanjima, a Fröbel je za to osigurao materijale djeci u svom vrtiću, među kojima su bili drvene kocke, glina, stolarija te materijal za slikanje i crtanje (Tovey, 2017). Fröbel je spoznao vrijednost otkrivanja i razvoja individualnosti putem inicijative, izvedbe i suradnje u obrazovnom procesu te je inspirirao razne umjetnosti i zanate, npr. modeliranje gline u modernom obrazovanju.

Za Fröbela je igra bila u središtu svakog djeteta, odnosno dio svakoga ljudskog bića koji ga „održava živim“. U igri je dijete aktivno i pri tome su integrirani njegovo kretanje, osjećanje, mišljenje i volja. Fröbel je tvrdio da igra pomaže djeci da povežu svoje unutarnje osjećaje, ideje i proživljena iskustva sa širim svijetom stvari i ljudi te da uvide vezu među njima. Prema Fröbelu igra je značajna za svako dijete jer (Tovey, 2017):

- pomaže djeci da razmišljaju i razumiju sebe, ali i ljude i svijet oko sebe
- razvija simboličku svijest
- aktivnosti igre pomažu u razvoju odlučnosti, koncentracije, upornosti i zadovoljstva kod djece, što je jako važno i za aktivnosti odraslih
- igra je sve više društvena i potiče prijateljstvo, pravednost, razumijevanje pravila i brigu za druge.

Na slici 8. prikazano je simbolička igra u kojoj se dijete igra ljestvama koje mu služe kao kosilica.

Slika 8. Dječja igra s ljestvama

Izvor: <https://www.froebel.org.uk/uploads/documents/FT-Froebels-principles-and-practice-today.pdf>

Pri tome se dijete igra kao da kosi travu, odnosno integrira stvarno životno iskustvo košnje trave, a ljestve mu služe kao kosilica. Njegovo se razmišljanje kreće od doslovnog (ljestve) do apstraktnog (kosilica).

Fröbelovi darovi i igre uključuju obrazovne igračke i aktivnosti, odnosno obrazovne alate, npr. geometrijske oblike, građevne blokove i druge manipulativne elemente, osmišljene kako bi djeci pomogli u istraživanju uzoraka, oblika i odnosa na praktičan, razigran način. Svaki je dar označen brojem i namijenjen je za uvođenje u različitim fazama djetetova razvoja. Darovi su nastali na temelju ideje da djeca najbolje uče kada se mogu baviti fizičkim objektima na strukturiran način, promičući kreativnost i logično razmišljanje.

3. PEDAGOŠKA KONCEPCIJA MARIJE MONTESSORI

Talijanska liječnica i pedagoginja Maria Montessori svoju pedagošku koncepciju zasniva na ideji slobodnog razvoja djetetove ličnosti kroz prilagođenu okolinu i odgovarajuće materijale za učenje, naglašavajući važnost promatranja djece kako bi se što bolje razumjele njihove potrebe. Suština njezine pedagogije je djetetovo zanimanje za učenje, kao i njegova sposobnost da istražuje svijet kroz praktično iskustvo.

3.1. MARIA MONTESSORI

Maria Montessori rođena je 31. kolovoza 1870. u talijanskom gradu Chiaravalle te je bila prva žena koja je diplomirala medicinu i 1896. postala liječnica (slika 9).

Slika 9. Maria Montessori

Izvor: <https://www.biography.com/scholar/aria-montessori>

Njezino zanimanje za obrazovanje proizašlo je iz rada s djecom s intelektualnim poteškoćama tijekom medicinskog staža. Godine 1907. otvorila je svoju prvu školu, poznatu kao Dječja kuća (tal. *La casa dei Bambini*) u siromašnom dijelu Rima (slika 10.).

Slika 10. Dječja kuća 1907.

Izvor: <https://montessori.org.au/first-casa-dei-bambini>

Rim je tada bio prijestolnica države koja se vrlo brzo razvijala, a svaki manji slobodni prostor iskorišten je za izgradnju kuća i otvorene trgove. U gradu je tada preostao manji prostor koji je s jedne strane bio omeđen starim rimskim zidinama, a s druge grobljem. Pretpostavlja se da je prostor ostao neiskorišten zbog praznovjerja prema kojemu se ne može živjeti sretno u blizini mrtvih i straha od duhova, ali i higijenskih razloga. Ipak jedna je građevinska zadruga odlučila uložiti novac u gradnju na tom mjestu. Inicijalno trebalo je izgraditi pet kuća, tj. palača na pet ili šest katova, no zbog megalomanske ideje zadruga je bankrotirala prije nego što je zgrada dovršena pa je gradnja prekinuta. Bili su izgrađeni samo zidovi s otvorima za vrata i prozore te nije bilo vodovoda zbog čega je zgrada dugi niz godina bila zanemarena. Postala je utočište za prosjake beskućnike, skrovište za zlotvore koji su htjeli izbjeći prepoznavanje i koji bi, ako bi bili otkriveni, jednostavno mogli pobjeći u taj labirint. U nju su se sklanjali kriminalci svih vrsta, lopovi i ubojice. Ljudi su tamo živjeli u istim uvjetima kao što su živjeli pećinski ljudi u svojim špiljama. Broj ljudi koji su obitavali u tim zidinama svakodnevno je rastao, a, iako ne mnogo, ondje je bilo i djece. Sva su ta djeca bila neprilagođena te su, dok su roditelji bili na poslu, uzrokovala mnogo štete u kućama. Zbog toga su sva djeca bila smještena u jednu prostoriju koja je podsjećala na dječji zatvor, a uz to nisu imala ni mogućnosti za igru, učenje i razvoj.

Dana 6. siječnja 1907. ta je soba svečano otvorena za 50 djece, a zanimljiva je činjenica da se istoga dana u Italiji slavi blagdan na koji se daruju djeca. Djeca su dobila pribore koji su se do tada koristili za rad u eksperimentalnoj psihologiji, predmete koji se i danas koriste kao osjetilni pribori i pribore za vježbe iz praktičnog života. S vremenom su djeca, od neprilagođene i plašljive, postala komunikativna i druželjubiva te su počela pokazivati drugačije međusobne odnose. Njihove su osobnosti rasle, a pokazivala su izvanredno razumijevanje, aktivnost, živahnost i samopouzdanje te sreću i radost. S obzirom da su roditelji te djece bili nepismeni, zamolili su Mariju Montessori da ih uči čitanju i pisanju te je ona, s gotovo 40 godina dugom liječničkom karijerom i profesorskim mjestom na sveučilištu, napustila dotadašnju karijeru i odlučila slijediti tu djecu i pronaći druge koji bi ih mogli slijediti. Njezina obrazovna metoda proizašla je upravo na temelju otkrića ove djece jer je ulagala mnogo napora kako bi pratila svu tu djecu (Montessori, 1942).

Upravo je u ovoj školi Montessori razvila jedinstveni pristup obrazovanju zasnovan na promatranju djece i njihovih prirodnih potreba. Njezin pristup naglašava samostalnost, slobodu izbora i učenje kroz istraživanje, pri čemu djeca rade u posebno osmišljenom okruženju,

koristeći materijale koji potiču njihovu prirodnu radoznalost (Saha i Adhikari, 2023). Do svoje smrti 1952. predano je radila na unaprjeđenju ranog i predškolskog odgoja.

3.2. TEMELJNA PEDAGOŠKA NAČELA

Montessori je bila pionir u području dječje psihologije i obrazovanja, a njezin rad i danas ima značajan utjecaj na pedagogiju. Njezina pedagoška koncepcija postala je popularna diljem svijeta i do danas se koristi u Montessori vrtićima i školama koji slijede principe koje je postavila, odnosno poštivanje dječje individualnosti, poticanje nezavisnosti i fokusiranje na razvoj cjelokupne ličnosti, a ne samo na intelektualno znanje (Saha i Adhikari, 2023).

Metoda rada Marije Montessori zasnovana je na pedagoškoj filozofiji koja dijete stavlja u središte procesa odgoja i obrazovanja radi poticanja njegove prirodne radoznalosti, kreativnosti i autonomije. Temeljni principi Montessori metode uključuju (Garmaz i Tomašević, 2018):

1. samostalno učenje: Djeca biraju aktivnosti prema svojim interesima u okviru pripremljenog okruženja, što im omogućava da rade vlastitim tempom i razvijaju samodisciplinu.
2. pripremljeno okruženje: Učionice su uređene tako da djeca mogu jednostavno pristupiti materijalima i raditi bez stalnog uplitanja odraslih. Prostor je organiziran tako da potiče slobodu kretanja, izbora i interakcije s različitim resursima.
3. osjetljiva razdoblja: Montessori prepoznaje osjetljiva razdoblja u razvoju djeteta, odnosno razdoblja u kojima je dijete posebno osjetljivo na učenje određenih vještina, kao što su govor, koordinacija pokreta i društvena interakcija. Odgojitelji i učitelji pomažu djeci da prepoznaju ta razdoblja i pruže im odgovarajuće aktivnosti.
4. uloga odgojitelja (učitelja): Odgojitelj (učitelj) je više vodič nego predavač koji pažljivo promatra djecu, prati njihov napredak i prema tome prilagođava aktivnosti, pružajući im podršku kada im je potrebna, ali i ostavljaajući im prostor za samostalno učenje.
5. korištenje posebnih materijala: Montessori metoda koristi posebno dizajnirane didaktičke materijale koji pomažu djeci da istražuju i uče kroz direktno iskustvo. Ti materijali često su taktilni i vizualni te omogućavaju samokorekciju
6. mješoviti uzrasti: Djeca različitih uzrasta rade zajedno, što omogućava mlađima da uče od starijih i starijima da razvijaju vještine vođenja i pomoći.

Temeljni je cilj Montessori metode da razvije cjelovitu osobnost djeteta, uključujući emocionalni, socijalni, intelektualni i fizički razvoj, i to dok ga priprema za život, a ne samo za školske zadatke (Garmaz i Tomašević, 2018). Montessori metoda naglašava individualizirano učenje, omogućavajući djeci da napreduju određenim tempom u stimulativnom i pripremljenom okruženju (Saha i Adhikari, 2023).

Koristeći svoja iskustva liječnice i pedagoginje, Montessori je osmislila vlastitu pedagošku metodu na temelju sljedećih deset osnovnih načela (Philipps, 1999):

1. načelo upijajućeg uma
2. načelo pripremljene okoline
3. načelo promatranja
4. načelo slobodnog izbora i ponavljanja
5. načelo osobnog tempa i trajanja rada
6. načelo kontrole ispravnosti
7. načelo discipline
8. načelo mirovanja
9. načelo tri stupnja spoznavanja
10. načelo heterogenosti skupine (Philipps, 1999).

U svim načelima uočava se poštivanje svakog djeteta i njegova procesa odgoja i obrazovanja. Naime, svako dijete karakteriziraju snage, slabosti, sposobnosti, nedostaci ili potrebe, a upravo se poštivanje djece smatra vrlo značajnim jer odgojitelji trebaju pokazivati da poštuju dijete tako što će mu omogućiti slobodu izbora. Svako dijete ima „upijajući“ um jer od rođenja do predškolske dobi doživljava intenzivnu mentalnu aktivnost koja mu omogućava brzo i lako upijanje informacija iz okoline, bez svjesnog napora. Njezina teorija također se temelji na znanstvenom promatranju djece i spoznaji da su u određenom razdoblju tijekom razvoja djeca spremna na stjecanje određene vještine ili sposobnosti. Redoslijed i vrijeme tzv. osjetljivih razdoblja različiti su za svako dijete i zbog toga Montessori odgojitelji moraju biti educirani za promatranje djece kako bi mogli prepoznati osjetljiva razdoblja i pripremiti okolinu za zadovoljavanje dječjih potreba. U Montessori vrtiću odgojitelj treba znati stvoriti „pripremljeno okruženje“, i to pažljivim izborom i raspoređivanjem materijala prema određenom redoslijedu kako bi zadovoljio razvojne potrebe djece. Kako bi se proveo Montessori kurikulum, odgojitelji prezentiraju rad priborom za samostalno istraživanje, učenje i povezivanje. Dok djeca istražuju,

odgojitelji promatraju. Izgradnja visokokvalitetnog Montessori kurikulumu stoga zahtijeva namjeru, prethodno planiranje i prave alate (Baričević i Šego, 2023).

Prije implementacije Montessori prakse u dječjem vrtiću, prvi korak je izrada Montessori nastavnog plana i programa. Philips (1999) u svom radu navodi kako svaki Montessori odgojitelj, ako kod djece želi pobuditi interes za aktivnosti s ciljem da ono stječe iskustvo, ima obavezu pripremiti i organizirati kvalitetnu okolinu. Tvrdi kako „Montessori odgojitelj priprema okolinu koja će poticajno djelovati na svu djecu u grupi.“ (Philipps, 1999: 81). Ono što čini kvalitetno pripremljenu okolinu su vježbe koje se izvode s priborom iz pojedinih područja: vježbe praktičnog života, vježbe za poticanje osjetilnosti, vježbe govora, vježbe matematike i vježbe kozmičkog odgoja (Philipps, 1999).

Vježbe praktičnog života podrazumijevaju kućanske poslove tijekom kojih djeca uče brinuti o sebi i svojoj okolini, odnosno svakodnevne aktivnosti za koje su potrebne vještine za održavanje doma i učionice, prakticiranje osobne higijene i pokazivanje ljubaznosti. Namijenjene su razvoju djetetovih finih i grubih motoričkih sposobnosti, kao i ostvarivanja neovisnosti, samopouzdanja, samokontrole i samosvijesti, npr. pranje ruku, kuhanje i vrtlarstvo. Senzorne vježbe podrazumijevaju aktivnosti kojima djeca mogu razviti i poboljšati vlastita osjetila, poput vida, sluha, okusa, dodira i mirisa. Pri tome je neophodno da im se pomogne da razumiju i da se prilagode vlastitoj okolini. Rad s priborom za poticanje razvoja osjetilnosti može predstavljati veliku pomoć djeci u postavljanju temelja za jezik, pismenost i matematiku, a pribori pomažu djeci da izdvoje kvalitete poput oblika, boja i veličina te razlikuju mirise, okuse i zvukove. U svom radu Philipps (1999) napominje da su autentični Montessori pribori razvijeni na temelju znanstvenih istraživanja te da uzimaju u obzir razdoblja posebne osjetljivosti koja se pojavljuju u razvoju djeteta.

Montessori kurikulum uključuje i nastavu matematike u vidu podučavanja djece matematičkim konceptima, poput prepoznavanja brojeva i brojanje, učenja koncepta velikog i malog te razvrstavanja putem praktičnih iskustava. Time se stvaraju temelji za daljnje istraživanje naprednijih ideja, a djeca će na kraju naučiti konkretnije i apstraktnije informacije. Temeljni je cilj matematičkih vježbi nadogradnja jedne na drugu i omogućavanje djeci da rastu i napreduju vlastitim tempom. Primjeri matematičkih pribora koji se koriste u Montessori učionicama uključuju vretenaste kutije, brojevne prutove i pločice s brojevima (Glas i sur., 2023). U svakoj Montessori okolini osjetilni pribor nalazi se na točno određenom mjestu kako bi ga dijete moglo uzeti samostalno kada ono to želi. Nakon završetka rada s priborom, dijete ga vraća na mjesto.

Montessori jezični kurikulum usmjerava se na razvoj dječjih urođenih vještina i njihovo korištenje kao osnovu za izgradnju vještina slušanja, razumijevanja i vokabulara. Ovo područje kurikuluma također je osmišljeno kao pomoć djeci da razviju vlastito čitanje, pisanje i usmeni jezik. Jezični kurikulum pomaže djeci da dožive jezik na različite načine, bilo da se radi o učenju zvukova slova, vježbanju držanja olovke ili doživljavanju društvenih interakcija. Također, Montessori kurikulum obilježavaju još i područje kozmičkog odgoja koji obuhvaća teme poput znanosti, povijesti, umjetnosti i glazbe, pri čemu se djeca upoznaju s različitošću, društvenom odgovornošću itd. Uz to, kurikulum omogućuju djeci da istražuju svijet izvan svoje vrtičke skupine ili učionice i kod kuće te da steknu poštovanje prema ljudima i njihovim različitostima (Glas i sur., 2023).

Montessori ističe da je njezina obrazovna metoda nastala iz otkrića koja su joj pružila djeca te mnogih drugih saznanja. Sva načela i principi ove metode proizašli su iz napora da se slijedi dijete. Smatra da ova metoda nema nikakve veze s bilo kojom prethodnom, nego stoji sama kao doprinos samog djeteta. Svaka osoba koja želi slijediti njezinu metodu „mora razumjeti da ne treba častiti nju, već slijediti dijete kao svog voditelja“ (Montessori, 1942). Iako Montessori nije imenovala Fröbela kao uzor prema kojemu je stvarala svoju metodu, u knjizi „Otkriće djeteta“ opisuje trenutak kada je djevojčici dala Fröbelov vez, koji ju je asociirao na šivanje: „Kad je djevojčica bila spretna u Fröbelovu vezu, ponovno sam joj dala da šiva i s užitkom vidjela kako uspijeva izvoditi ubadanje“ (2023: 248) te dalje navodi: „Potaknuta očiglednim užitkom koji su djeca dobivala iz ovih vježbi, kao i njihovom sposobnošću rukovanja geometrijskim tijelima (što je prikazao Fröbel kada je pripremio svoje glasovite darove od kocaka i prizmi skupljenih u kutiji), pomislila sam pripremiti slične predmete. No, umjesto jednakih kocaka i prizmi, odlučila sam rastaviti veliku drvenu kocku (s bridom od desetak centimetara) tako da jednu plohu podijelim na dva nejednaka dijela, a zatim drugu plohu na tri nejednaka dijela. Takvim rastavljanjem dobila sam kockice i pravokutne prizme različitih oblika. Time je prikazan materijalni oblik algebarskih izraza, odnosno kuba binoma i trinoma. Trodimenzionalni predmeti jednake dekadске vrijednosti bili su iste boje, a svaka skupina sličnih predmeta bila je različitih boja“ (2023: 345).

Montessori metoda je model koji vode djeca i u kojem odgojitelji stvaraju prilike za djecu da preuzmu kontrolu nad svojim odgojem i obrazovanjem kroz istraživanje i samousmjeravanje. Dajući djeci pristup praktičnim materijalima i iskustvima, ova metoda promiče neovisnost i njeguje ljubav prema učenju u ranoj dobi. Iako dio teoretičara raspravlja o pristupačnosti i nedosljednosti ove koncepcije, Montessori metoda je u svojoj srži obrazovni pristup osmišljen

kako bi pomogao svoj djeci da postanu neovisni i razviju vještine koje su im potrebne za kasniji uspjeh (Glas i sur., 2023).

3.3. DJEČJA KUĆA

Montessori dječja kuća je naziv za vrtiće ili ustanove koje koriste Montessori obrazovnu metodu za rad s djecom, najčešće u dobi od tri do šest godina. Ta metoda temelji se na poticanju djetetove samostalnosti, slobodnog izbora aktivnosti te prilagođavanju obrazovnog okruženja njegovim potrebama.

Montessori dječje kuće odlikuju (Montessori, 2023):

- pripremljeno okruženje: Prostor je pažljivo organiziran tako da potiče slobodno istraživanje i učenje. Materijali su dostupni na djetetovoj visini, a sve aktivnosti osmišljene su kako bi podržavale razvoj samostalnosti.
- individualizirani pristup: U Montessori sustavu djeca napreduju svojim tempom, birajući aktivnosti koje ih zanimaju, dok odgojitelj prati njihov napredak i usmjerava ih prema sljedećim koracima u učenju.
- razvoj praktičnih vještina: Kroz različite materijale i aktivnosti, djeca uče kako obavljati svakodnevne zadatke (npr. oblačenje, postavljanje stola), čime se razvijaju motoričke i kognitivne sposobnosti.
- mješovite grupe: Djeca različite dobi često uče zajedno, što omogućuje mlađoj djeci da uče od starijih, dok starija djeca razvijaju socijalne vještine preuzimajući ulogu vođa i mentora.

Cilj Montessori metode je razviti neovisnost, samopouzdanje i ljubav prema učenju kod djece kroz praktične aktivnosti i interakciju s okruženjem (Montessori, 2023).

Montessori vrtići ne izgledaju kao tipični vrtići jer su dizajnirani na način da budu „mirni“, udobni te intuitivni za potrebe djeteta. Iako odgojitelji kontroliraju dizajn dječjeg vrtića, postoji nekoliko ideja o rasporedu koje su karakteristične za postavljanje prostora koji je pogodan za Montessori kurikulum. Pri tome treba voditi računa o sljedećem (Brightweel, 2024):

- korištenju „meke“ rasvjete: Montessori dječji vrtić trebao bi biti prirodno osvijetljen kako bi se stvorilo mirno i ugodno okruženje. Prirodna rasvjeta često je uparena sa zelenilom umjesto sa svijetlim, plastičnim materijalima.
- ograničavanju zidnog dekora: U odgoju i obrazovanju u ranom djetinjstvu odgojitelji mogu biti u iskušenju da zidove učionica ispune plakatima i dekorima jarkih boja.

Montessori dječji vrtići su upravo suprotnost tome jer su dekoracije svedene na minimum te su vrlo jednostavne i praktične.

- korištenju prirodnog namještaja: U Montessori dječjim vrtićima namještaj je obično od prirodnog drva.
- stvaranje određenih područja učenja: Montessori učionice podijeljene su na više područja za učenje posvećenih praktičnim, osjetilnim, matematičkim, jezičnim i kulturnim iskustvima i aktivnostima.
- uklanjanju žarišne točke: Montessori vrtići nemaju središnju točku. U tradicionalnim vrtićima stolovi su često okrenuti prema bijeloj ploči, a u Montessori programima svaki je dio prostoriije jednako zanimljiv; neke su prostoriije postavljene tako da budu okrenute prema stolu odgojitelja, no Montessori dizajn naglašava da su učitelji produžetak iskustva odgoja i obrazovanja, a ne njegovo središte.
- odabiranju namještaja veličine djeteta: Djetetova sposobnost samoistraživanja temeljna je za Montessori metodu zbog čega se naglašava važnost korištenja namještaja veličine djeteta. Namještaj i police trebaju biti dovoljno niski da im djeca mogu lako pristupiti.
- korištenju otvorene pohrane: Montessori učionice pune su materijala i opreme i stoga je potrebno koristiti otvorene police i sustave ormarića kako bi bili izloženi i lako dostupni (Montessori, 2005).

3.4. OSJETILNI PRIBORI

Uz pribor koji se koristi u prethodno navedenim vježbama praktičnog života, govora, matematike i kozmičkog odgoja, u ovom poglavlju detaljnije će biti opisani didaktički materijale koje Montessori naziva osjetilnim priborima (My Montessori moments, 2022).

Osjetilni pribor koristi se u vježbama za razvoj osjetilnosti i uključuje:

- osjetilni pribor za vizualnu stimulaciju
- osjetilni pribor za taktilnu stimulaciju
- osjetilni pribor za olfaktivnu stimulaciju
- osjetilni pribor za slušnu stimulaciju te
- osjetilni pribor za stimulaciju okusa.

O važnosti svojih osjetilnih pribora Montessori ističe: „Moj didaktički materijal djetetu nudi sredstva za ono što se može nazvati osjetilnim obrazovanjem“ (Montessori, 2005: 30).

3.4.1. OSJETILNI PRIBOR ZA VIZUALNU STIMULACIJU

1. Osjetilni pribor za razlikovanje prostornih dimenzija

Osjetilni pribor za razlikovanje prostornih dimenzija uključuje:

- drvene valjke za umetanje: Blokovi valjaka nalaze se u kutiji u četiri različita seta, a svaki set sastoji se od 10 valjaka različitih veličina, visina i dimenzija. Koriste se na način da se od djeteta traži da nosi kutiju s obje ruke, a zatim da izvadi jedan po jedan valjak iz kutije. Nakon što ih izvadi sve, dijete mora složiti blokove silaznim redoslijedom u vodoravnoj liniji i na kraju postaviti blokove u određenu rupu. Tim se priborom djetetu pomaže u stimulaciji osjetila dodira i vida te razvoju motorike.
- ružičasti toranj koji se sastoji od deset drvenih blokova ružičaste boje koji se razlikuju po veličini: Blokovi su u rasponu od jednog do 10 kubičnih centimetara, a svaki blok ima istu boju i teksturu kao ostali. To je pribor koji ne zahtijeva posebne upute ili demonstraciju; jednostavan je poput slaganja blokova jedan na drugi, a djetetu se daje uputa da posloži drvene kocke, od najveće na dnu do najmanje na vrhu. Kada ga koriste djeca između dvije i tri godine, pruža vizualnu stimulaciju i razvija finu mišićnu koordinaciju te pomaže djetetu da razvije dublji osjećaj za prostor, dimenziju i veličinu dodiranjem, opipom i sastavljanjem trodimenzionalne figure.
- smeđe stube koje predstavljaju blokove pravokutne prizme duljine 20 cm koji postupno rastu u debljinu (krajnje površine smeđih stepenica variraju od jednog do 10 cm): Od djeteta se traži da donese blokove prizme i stavi ih na pod, a dijete mora složiti te blokove od najdebljeg do najtanjeg, čime se postiže dublje razumijevanje prostornih lokacija, jedinica, mjera i proporcija, a kod djeteta se razvijaju i motoričke sposobnosti te se ono priprema za buduće geometrijske pojmove.
- crvene prutove koji dolaze u različitim veličinama i imaju kvadratni presjek: Koriste se tako da dijete uhvati vrh i središnji dio pruta desnim palcem i prstima te ga nosi na pod ili prostirku. Potom odrasla osoba mora uzeti najdulji prut i zamoliti dijete da stavi drugi najveći prut pokraj nje, a djeca su dužna posložiti prutove pravilnim redoslijedom. Ti se prutovi koriste prvenstveno za razvoj djetetove percepcije duljine, a pomažu mu i u koordinaciji, ravnoteži i proširenju njegova matematičkog vokabulara.

2. Osjetilni pribor za razlikovanje boja

Osjetilni pribor za razlikovanje boja uključuje:

- pločice u boji koje se često nalaze u kutiji: Postoje tri vrste kutija s pločicama u boji; prva ima tri osnovne boje (crvenu, plavu i žutu), druga ima 12, a treća devet boja, uglavnom u preljevima. Tim se pločicama osigurava razlikovanje boja, nijansi i tonova kod djeteta, ali i razvoj fine motoričke sposobnosti, odnosno pincetnog hvata.
- valjci u boji koji u kutiji dolaze u četiri seta obojeni crvenom, žutom, plavom i zelenom bojom, a svaki valjak razlikuje se i u veličini i dimenziji: Koriste se na način da odrasla osoba mora pokazati djetetu kako pravilno rukovati valjkom i kutijom. Dijete treba nositi kutiju s obje ruke stavljene ispod kutije, izvaditi sve valjke iz kutije pomoću tri prsta te ih posložiti uzlaznim ili silaznim redoslijedom. Tim se priborom kod djece potiče razvoj fine motorike i koordinacija oko-ruka te se pomaže djetetu da razumije razliku između različitih veličina i dimenzija. Uz to, dijete uči o razlikama i sličnostima između oblika, a pribor pomaže i djetetovoj koordinaciji i koncentraciji.

3. Osjetilni pribor za razlikovanje oblika

Osjetilni pribor za razlikovanje oblika uključuje:

- geometrijski ormarić
- tajanstvenu vrećicu koja se sastoji od različitih predmeta koje djeca ne smiju vidjeti, ali ih smiju opipati: Koristi se na način da najprije odrasla osoba stavlja predmete u torbu, a djetetu se stavlja povez preko očiju ili mu se daju upute da opipa što je u vrećici bez da išta vidi. Dijete opipava i identificira teksturu, težinu i veličinu predmeta u vrećici, a kasnije dobiva upute da dodatno opiše i identificira predmete u vrećici. Tim se priborom kod djeteta razvija taktilno osjetilo i sposobnost vizualizacije predmeta na temelju osjeta dodira.
- različite sjemenki.

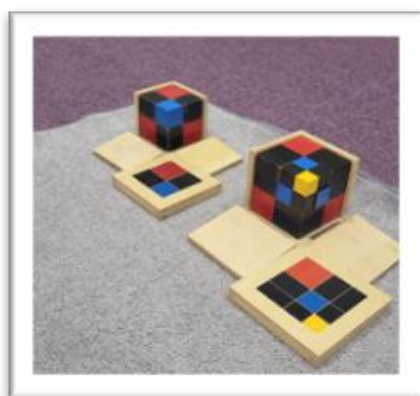
3. Osjetilni pribor za vidno razlikovanje

Osjetilni pribor za vidno razlikovanje uključuje:

- konstruktivne trokute
- valjke
- geometrijska tijela (prizme, kocke, kuboidi, cilindri, čunjevi, pravokutne piramide, trokutaste piramide, elipsoidi i drugo).

U ovome radu posebno ću obraditi rad s binomskom i trinomskom kockom koje su prikazane na slici 11.

Slika 11. Montessori binomska i trinomska kocka

Izvor: arhiva autorice

Korištenje ovog pribora djeci otkriva trodimenzionalnost geometrijskih oblika, što ih čini opipljivijima. Koriste se na način da odrasla osoba izvadi oblik iz košare i postavlja ga na prostirku ispred djeteta od kojega se potom traži da ga uzme i nježno opipa predmet, nakon čega ga vraća u košaru te se od njega traži da prepozna oblik. Uz pomoć opipavanja i pomnog promatranja oblika, dijete razumijeva prirodu oblika.

3.4.2. OSJETILNI PRIBOR ZA TAKTILNU STIMULACIJU

1. Osjetilni pribor za razlikovanje površina

Osjetilni pribor za razlikovanje površina uključuje:

- hrapave i glatke površine, uključuju različite teksture u rasponu od glatkih do grubih, a sastoje se od pet pari odgovarajućih pločica u kutiji, pri čemu svaki par ima različite stupnjeve brusnog papira: Odrasla osoba mora pripremiti kutiju pa zamoliti dijete da nosi kutiju i stavi je na stol nakon čega se djetetu daje uputa da iz kutije izvadi jednu po jednu pločicu i posloži ih u red. Nakon što su sve pločice izvučene i postavljene u red, odrasla osoba rasporedit će pločice nasumičnim redoslijedom i pri tome od djeteta tražiti da svaku opipa te ih spoji u odgovarajuće parove. Tim se priborom kod djece razvija osjet dodira.

- po hrapavosti stupnjevane pločice

- kutija s tkaninama koja se sastoji se od različitih parova tkanina s teksturama koji djetetu potiču osjećaj za usklađivanje tkanina: Kutija uključuje pamuk, jutu,

vunu, svilu i kožu, a koristi se na način da najprije odrasla osoba položi tkaninu na stol ili prostirku ispred djeteta. Dijete dobiva upute da opipa tkaninu zatvorenih očiju, a nakon što to učini, odrasla osoba ga zamoli da spoji tkaninu s odgovarajućim parom. Tim se priborom razvija taktilni osjet djeteta te mu se pomaže u koncentraciji i koordinaciji.

2. Osjetilni pribor za razlikovanje težine

Osjetilni pribor za razlikovanje težine uključuje:

- težinske pločice od drveta: Pločice se nalaze u drvenoj kutiji koja se sastoji od tri odjeljka od kojih svaki sadrži sedam drvenih pločica različitih težina: Taj se pribor koristi na način da odrasla osoba najprije stavi jednu pločicu na djetetov dlan, nakon čega mu se naloži da pomiče ruku gore-dolje. Potom se na drugi dlan postavlja teža pločica, a odrasli trebaju koristiti pojmove lak, srednji i težak s ciljem da dijete postane svjesno kako svaki predmet ne teži jednako. Tim se priborom razvija djetetovo zanimanje za različite mjere težine.

3. Osjetilni pribor za razlikovanje temperature

Osjetilni pribor za razlikovanje temperature uključuje:

- termičke bočice, odnosno posude koje se pune vodom različite temperature koje se često nalaze u drvenoj kutiji koja sadrži četiri para metalnih posuda od kojih je svaka napunjena vodom različite temperature: Koriste se na način da odrasla osoba stavi prvi set boca u red i potom zamoli dijete da ih opipa tako da dlanom obuhvati sve boce. Nakon što dijete završi, od njega se traži da posloži boce u liniju od najtoplije do najhladnije. Te boce razvijaju i usavršavaju osjetilo dodira, što pomaže djetetu da razvije osjet dodira i poboljša pamćenje.

- termičke pločice koje se nalaze u kutiji sa šest pari pločica koje su izrađene od različitih materijala kao što su staklo, pluto, čelik i drvo: Odrasla osoba vadi pločice jednu po jednu i stavlja ih u vodoravnu liniju kako bi dijete osjetilo temperaturu svake pločice s povezom preko očiju. Potom odrasla osoba ponovno sastavlja pločice i zamoli dijete da spoji parove istih karakteristika. Time se kod djeteta poboljšava osjet temperature te osigurava mogućnost razlikovanja temperatura, termičkih kvaliteta i tekstura.

3.4.3. OSJETILNI PRIBOR ZA OLFAKTIVNU STIMULACIJU

U taj se pribor ubrajaju bočice ili staklenke koje su napunjene mirisnim pamučnim kuglicama. Bočice se koriste na način da odrasla osoba napuni parove staklenki ili boca kuglicama od mirisnog pamuka. Nakon toga se od djeteta traži da pomiriši bočice i identificira mirise te upari bočice s odgovarajućim mirisima. Mirisne staklenke i bočice stimuliraju djetetov njuh te pomoću njih dijete može razlikovati mirise (Schafer, 2015).

3.4.4. OSJETILNI PRIBOR ZA SLUŠNU STIMULACIJU

Kao Montessori pribor za slušnu stimulaciju koriste se zvona s ciljem učenja djece o razlici između tonova i visina zvukova. Pri tome se koristi 26 zvona s različitim rasponima i tonovima za pomoć djeci u razvoju osjećaja za glazbu i ton. Taj se pribor koristi na način da se najprije od djeteta traži da zazvoni zvončićima i spoji ih s drugim zvončićima koji bi mogli imati isti ton. Zatim dijete, uz pomoć odrasle osobe, poravnava zvona u rasponu od najnižeg do najvišeg tona, a nakon što završi s raspoređivanjem zvona, odrasla osoba mora prepoznati svako zvono. Nakon toga dodaje se još zvona i od djeteta se očekuje da prepozna zvona s odgovarajućim imenima. Montessori zvona pomažu djeci da prepoznaju i razlikuju različite visine i tonove, omogućavaju im da sviraju jednostavne pjesmice na zvončićima dok napreduje te im pomažu da steknu znanje o teoriji glazbe na zanimljiv i uzbudljiv način.

Uz zvona, u ovu skupinu pribora ubrajaju se još i zvučni valjci koji služe za razvoj osjetila sluha. Ti valjci često se nalaze u dvije kutije od kojih svaka sadrži šest zvučnih valjaka, od kojih svaki proizvodi različit zvuk (Schafer, 2015).

Od djeteta se najprije traži da izvuče crveni valjak iz kutije pomoću tri prsta te, nakon toga, protrese tri puta crvene valjke i spoji ih s plavim valjcima s istim zvukom. Montessori zvučni valjci pokrivaju specifični aspekt slušnog osjetila, a najviše se koriste u radu s djecom s oštećenjima sluha (Schafer, 2015).

3.4.5. OSJETILNI PRIBOR ZA STIMULACIJU OKUSA

Za stimulaciju okusa najčešće se koriste bočice za kušanje i pladnjeve s tekućinama koje dijete treba kušati. Pri tome dijete dobiva dva kompleta bočica s odgovarajućim okusima koje ono treba prepoznati i upariti odgovarajuće bočice (s istim okusima). Montessori bočice za kušanje uključuju četiri osnovna okusa, odnosno slano, slatko, gorko i kiselo (Schafer, 2015). Odrasla osoba mora kapaljkom napuniti bočice za kušanje s četiri osnovna okusa i to tako da za slano pomiješa sol u vodi, za slatko šećer u vodi, za gorko se koristi tonik, a za kiselo limun

u vodi. Od djece se potom traži da kušaju tekućine i spoje ih s odgovarajućim parom. Bočice za kušanje stimuliraju, razvijaju i pročišćavaju djetetovo osjetilo okusa i pomažu djetetu prepoznati i izolirati različite okuse (Schafer, 2015).

Osjetilni trening i osjetilna stimulacija ključni su za djetetov kognitivni i fizički razvoj. Dok se ovaj jedinstveni aspekt obrazovanja često zanemaruje u tradicionalnim obrazovnim institucijama, Montessori metoda obrazovanja obuhvaća obuku i razvoj osjetila. Montessori osjetilni pribor pojednostavljen je i opipljiv, a njegovo korištenje olakšava stimulaciju vizualnih, slušnih, okusnih, olfaktivnih, taktilnih i ostalih osjetila. S obzirom da je Montessori smatrala da je prvih šest godina djeteta vrlo osjetljivo na podražaje iz okoline, osjetilni pribor posebno je dizajniran kako bi djeci pružio poticaje potrebne za optimalan razvoj (Schafer, 2015).

4. DIDAKTIČKI MATERIJALI U PRAKSI

U ovome poglavlju opisat ću neke od igara koje sam u svojoj praksi provodila s djecom.

4.1. FRÖBELOV TREĆI DAR

Na sredinu stola odgojitelj stavlja četiri kutije s trećim darom. Jednu kutiju uzima odgojitelj, a u aktivnosti mu se samoinicijativno pridružuje troje djece; dvije djevojčice i jedan dječak starosti pet godina. Najprije odgojitelj tresе sadržaj kutijice, čuje se zvuk i postavlja pitanje: „Što je unutra?“ Djeca odgovaraju: „Zvečka, drvena loptica i kocke.“ Odgojitelj okreće kocku s otvorom okrenutim prema stolu i polagano otvara klizni poklopac. Kocke dodiruju stol, čuju se dva udarca. Odgojitelj postavlja pitanje: „Koliko zvukova čujete?“ Dvoje djece reklo je da čuje tri udarca, a jedno dijete da čuje dva. Odgojitelj podiže kutiju, ispod nje se nalazi kocka od osam jednakih dijelova, odnosno kockica. S obzirom da djeca ispred sebe imaju svatko svoju kocku, djevojčicu zanima ima li svatko od njih u kutiji isti dar. To pokazuje kako darovi kod djece bude znatiželju. Međutim, pažnja je još uvijek usmjerena na odgojiteljevu kocku. Djeca samoinicijativno prebrojavaju dijelove kocke. Jedno dijete kaže da ima četiri dijela, drugo da ih ima osam.

Dječak prebrojava jednu polovicu te govori kako ih ima četiri, a djevojčica ih upozorava kako ih je ipak osam. Odgojitelj rastavlja kocku i djeca počinju prebrojavanje. S obzirom da je ovo djeci prvi kontakt s ovom igrom, odgojitelj sam započinje s igrom. Priključuje mu se djevojčica te kaže kako je to vlakić. Zainteresirana djeca uzimaju svoje kocke te ih otvaraju. Na početku je igra bila vrlo jednostavna, djeca su manipulirala predmetom, upoznavala ga i istraživala

njegove mogućnosti. Koristili su predmet na vrlo realističan način. Kocke su slagali kao u njima dobro poznatim drvenim igrama. Nakon 15 minuta jedna djevojčica završava s igrom i posprema dar. Međutim, preostalo dvoje djece stvara zajedničku igru. Svatko je od svojih kocaka napravio nogometaša, jedna kocka je bila lopta, a kutije su predstavljale golove (slika 12.).

Slika 12 Nogometaš puca loptu na gol

Izvor: arhiva autorice

Kada je igra završila, svi su pospremili svoje darove. Cijelo vrijeme njihovu su igru promatralo četvero djece. Nakon nekog vremena, uzimaju kocke i započinju igru. Pozivaju i odgojitelja da im se pridruži u igri. S obzirom da već imaju određeno iskustvo, cilj ove igre bio je stvaranje simboličke igre. Interakcija među djecom je otvorena iako se u početku igraju dvoje po dvoje. Dvije djevojčice kreiraju dvorac, druge dvije promatraju dvorac i dodaju još detalja. Odgojitelj cijelo vrijeme sudjeluje, ali više kao pasivni suigrač. Djeca su inicijatori igre i podjele uloga. Igra traje znatno duže. Djeca sama privode igru kraju, vraćajući kocke u kutiju. Međutim, primjećuju kako svatko nema isti broj kocaka jer su se u igri pomiješale. Razgovaraju i dogovaraju se te prebrojavaju dijelove. Prva djevojčica primijetila je da ima osam dijelova i njena je kocka složena. Sprema je u kutiju. Druga djevojčica primjećuje da joj nedostaju dvije kocke i sa stola uzima te dvije. Sada je i njena kocka složena. Druge dvije djevojčice prebrojavaju svoje kocke i sastavljaju cjelinu (slika 13.). Igra s trećim darom je završena.

Slika 13. Zajednička igra

Izvor: arhiva autorice

Sljedeći dan prilikom dolaska u vrtić, djeca traže darove za igru. Simbolička igra je u ovom trenutku vrlo bogata, znatno je veći broj detalja te su djeca svjesna mogućnosti igre „kao da“. U igri interakcija je vrlo izražajna od početka. Male kockice djevojčica je složila jednu na drugu i rekla da je to toranj na Sljemenju, a dvoje djece i odgojitelj napravili su planinare koji se penju na Sljeme (Slika 14.). Dječak je to iskustvo povezao sa svojom obitelji te je rekao da to on planinari sa svojom obitelji.

Slika 14. Toranj na Sljemenju i planinari

Izvor: arhiva autorice

Igra je bila vrlo cjelovita, konstruktivna, kreativna i slobodna. Kod djece je to pobudilo osjećaj ugone, zadovoljstva i samopoštovanja te poštivanja ideja drugih.

4.2. FRÖBELOV ČETVRTI DAR

Na početku u igri sudjeluje četvero djece, četiri djevojčice iste dobi. Prilikom započinjanja igre, samoinicijativno su se podijelile u parove. Svaki par kreirao je vlastitu igru koju su povezali s iskustvom. Prvi par izradio je plažu i definirao naziv igre (Slika 15.).

Slika 15. Plaža, mjesto gdje sjedi spasilac i čuva ljude koji se kupaju

Izvor: arhiva autorice

No, kako se igra razvijala, razvijala se i interakcija da bi pritom uslijedila zajednička igra četiri djevojčice. Igra je trajala određeno vrijeme. U igri je nastala kočija s konjima i kočijaš koji će voziti princezu (Slika 16.).

Slika 16. Kočija i konji (kombinacija trećeg i četvrtog dara)

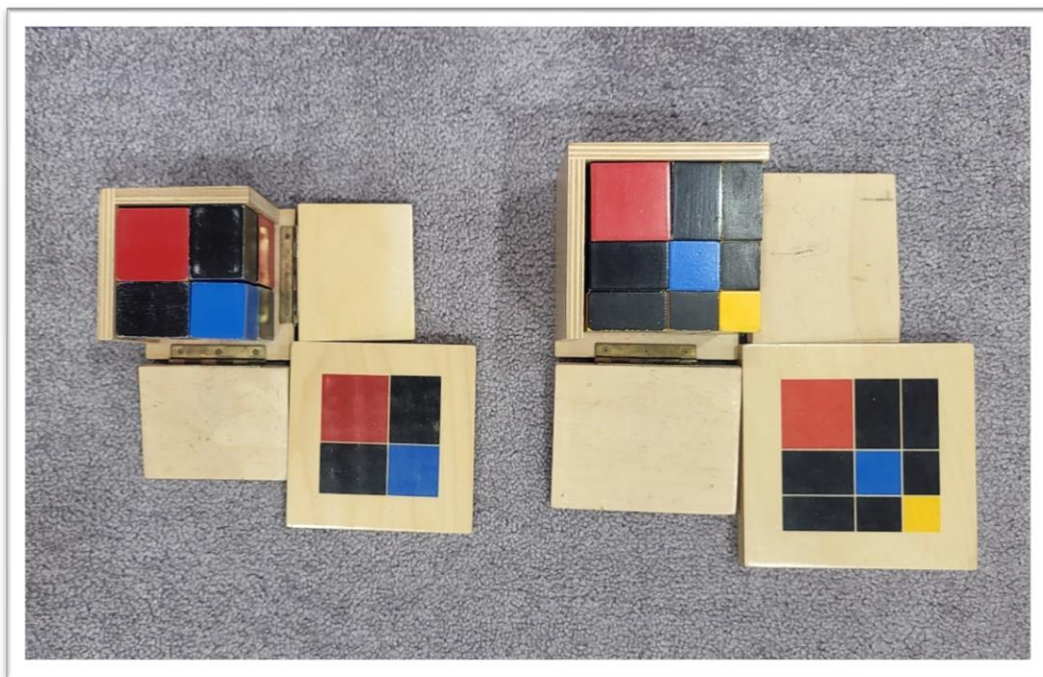
Izvor: arhiva autorice

Kada je njihova igra završila, djevojčice su sve pospremile u kutije. Odmah nakon njih, darove uzima petogodišnji dječak i djevojčica od 6 godina. Dječak u igru poziva i odgojitelja. Za vrijeme igre, djeca su sama sebi odredila uloge i stvarala vlastitu igru. Odgojitelj je također imao ulogu u igri. Međutim, mora voditi računa da bude ravnopravan sudionik u igri i da ne

preuzme ulogu voditelja kako bi djeca bila slobodna, kreativna, samostalna i zadovoljna. Dječak jasno odgojitelju pokazuje da mu je drago da se igra s njim, kao npr. „Teta, vidi sladoled!“, „Vidi, napravio sam ravnotežu!“, pri čemu kockice drži u zraku, složene jednu na drugu ili „Evo, ja ću napraviti tebe!“ (odgojitelja). U trenutku kada mu se srušila kockica, govori: „Nestabilna ti!“

4.3. MONTESSORI BINOMSKA KOCKA

S obzirom na opširnost tematike, istraživala sam rad s binomskom i trinomskom kockom (Slika 17).

Slika 17. Montessori binomska i trinomska kocka

Izvor: arhiva autorice

Slažući binomsku kocku, djeca nisu svjesna da slažu kub binoma niti im odgojitelj to spominje. Djeca slažu kocke i kvadre prema zadanom predlošku. Neposredni cilj je sastaviti kocku, dok je posredni cilj dijete pripremiti za matematiku.

U promatranom slučaju djevojčica je uzela kocku s police motivirana radom prijateljice s trinomskom kockom. Djevojčica priprema samostalno prostor za rad. Nakon pripreme prostora, što uključuje donošenje saga, uzima kocku s obje ruke s police i stavlja je na radnu površinu. Kada je otvorila stranice, unutra je bila kocka sastavljena od osam različitih dijelova. Iz kutije je naizmjenično vadila kocke i kvadre te ih stavljala na sag. Kocke i kvadre posložila je prema

redoslijedu. Kada je sve posložila, podigla je pogled prema prijateljici i tražila je njenu podršku. Prijateljica joj se nasmijala i na taj je način ohrabrila. Njena pažnja usmjerena je na kocke i kvadre. Vraćanje kockica i kvadara u kutiju provodi prema točno naučenom redoslijedu. Započela je slaganje kocke. Složila je prvi red i stavila ga u kutiju. Potom je složila drugi red i njega je stavila u kutiju. Binomska kocka je složena. Djevojčica je bila ponosna, sretna i motivirana za daljnji rad. Vraćajući kocke i kvadre u kutiju, slaže cjelinu, odnosno kocku. Vratila je kocku na mjesto i uzela trinomsku.

4.4. MONTESSORI TRINOMSKA KOCKA

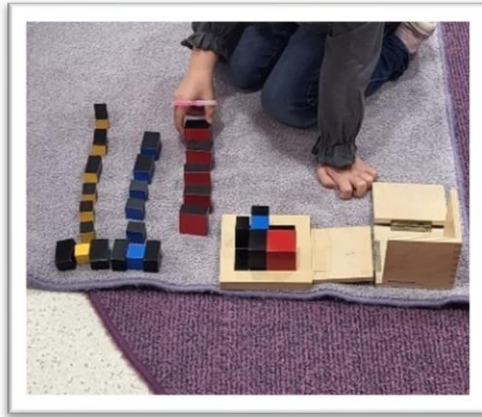
Trinomska kocka, koja je prikazana na slici 18, složenija je za slaganje od binomske kocke jer se sastoji od znatno više dijelova. Vezano uz to, Philipps navodi: „Kada djeca nauče slagati trinomsku kocku, uvodi se priča o tri kralja - kralju Zemlje, kralju Vode i kralju Sunca, kako bi se usmjerila pažnja na redoslijed pojedinih poteza.“ (Philipps, 1992: 99).

Slika 18. Montessori trinomska kocka

Izvor: arhiva autorice

U promatranom slučaju djevojčica koja je stara šest godina i koja često voli raditi s trinomskom kockom, prije početka igre mi je rekla: „Trinomska kocka mi je jako zanimljiva i volim s njom pričati priču o tri kralja.“ Samostalno priprema prostor za rad i s police uzima trinomsku kocku. S obzirom da djevojčica izrazito voli matematiku, trinomska kocka predstavlja joj izazov. Kocka koja se nalazi u kutiji sastoji se od 27 kocaka i kvadara. Djevojčica otvara kutiju trinomske kocke na isti način kao i binomsku. Kada izvadi sve dijelove na površinu, slaže dijelove u tri reda, počevši od najveće crvene kocke. U drugom redu je plava kocka, a zadnja je najmanja žuta kocka. Ostale kvadre slaže prema redoslijedu, prateći boju. Nakon što ih je sve složila, počela je slagati kocku (Slika 19.).

Slika 19. Dijete u aktivnosti

Izvor: arhiva autorice

Prvi red koji je počela s najvećom crvenom kockom, složila je vrlo lako. Drugi red također. U trećem redu je samostalno manipulirajući pokušala pronaći rješenje te na kraju u tome uspijeva. Vrlo je sretna i ponosna. Njezin rad promatra njezina prijateljica. To joj je dodatni poticaj. Nakon toga samostalno posprema radni prostor i prelazi na drugu igru.

5. POSJET HECHENDORFU

Tijekom posjeta Hechendorfu od 3. do 6. listopada 2024. posjetila sam Fröbelov dječji vrtiću, čija je jedna od osnivačica odgojiteljica i pedagoginja Heinrike Schauwecker-Zimmer, s kojom sam obavila intervju.

5.1. INTERVJU S PEDAGOGINJOM HEINRIKE SCHAUWECKER-ZIMMER

U cilju dubljeg razumijevanja Fröbelove koncepcije predškolskog odgoja provela sam polustrukturirani intervju s odgojiteljicom i pedagoginjom Heinrike Schauwecker-Zimmer, koja je bila zaposlena u Fröbelovom dječjem vrtiću u Hechendorfu i savjetnica je za Fröbelovu pedagogiju. Bivša konzultantica za razvoj koncepta u Saskom ministarstvu za socijalna pitanja u Dresdenu, inicijatorica je Međunarodnog društva *Fröbel Global* i njegoa njemačkog odsjeka.

Intervju je prethodno dogovoren telefonski, a 12 pitanja u intervjuu bilo je usmjereno na pedagoške koncepcije Fröbela i Montessori te istraživanje obrazaca i tehnika koje koriste odgojitelji u vrtićkoj praksi, uključujući promatranje, intuiciju i refleksiju. Sudionica je pristala na intervju i dala je privolu za snimanje mobitelom, a razgovor sam zapisivala. Razgovor je kasnije transkribiran.

Polustrukturirani pristup intervjuu poticao je pripovijedanje, što je rezultiralo bogatim opisom interakcija između djeteta i odgojitelja, odgojitelja i roditelja te odgojitelja i zajednice, a sudionica je često ponavljala tri osnovna načela odgoja koja uključuju mir, slobodu i zadovoljstvo.

Intervju s Schauwecker-Zimmer provodila sam tijekom tri dana u domu sudionice i dobila detaljnu sliku o njezinim iskustvima i zapažanjima u višestrukim ulogama odgojiteljice, mentorice učiteljima te koordinatorice obrazovnih aktivnosti između zajednice i sveučilišta.

Na početku intervjuja Schauwecker-Zimmer navela je bitne aspekte Fröbelove odgojne teorije koji uključuju didaktički pristup; odnosno pedagogiju aktivnosti, a ne pedagogiju poučavanja; matematički utemeljene materijale, odnosno darove za igru koji čine aspekte znanja, ljepote i života osjetilno razumljivima te je istaknula kako je njegov obrazovni cilj odgajati slobodno misleće samostalne ljude, uz promicanje samoodgovornosti. Istaknula je da je kao profesor pedagogije proučavala sve pedagoške koncepte, ali da je bila i članica i jedna od utemeljiteljica udruge „Igraj dobro“, koja se bavila dječjom igrom.

- Željela sam kao odgajatelj i pedagog poticati svakog pojedinca i davati mu vjetar u leđa da ide dalje. To smatram svojom osobnom odgovornošću u zajedničkom suživotu s drugima, kao i sa samom sobom i okolinom. Danas bi psiholozi to nazvali empatijom. U Bibliji postoji poruka: *Što ne želiš da ti drugi čine, ne čini ti drugome*. Ta poruka zaista funkcionira. Djeca su dobra po rođenju, ali okolina značajno utječe na njih. Suosjećanje se uči; to je opće pravilo da moramo učiti i promatrati kakav problem ima onaj drugi. Promatranje je izuzetno važno.

Ističe da je oduvijek bila fascinirana igrom jer se kroz igru i umjetnost igre izražava nevjerojatna kreativnost.

- Tijekom rada u udruzi i proučavanja drugih koncepata, postala sam svjesna vrijednosti igre, a Fröbelov se koncept naprosto spojio s mojim uvjerenjima. Naravno, postoje ljudi kojima odgovara Montessori, Waldorf ili Reggio pedagogija. Jako je važno da djeca osjete kako mi vjerujemo u pedagogiju koju primjenjujemo, da joj pokazujemo poštovanje. Kada dijete to osjeti, stvara se poseban odnos. Pedagog, odnosno odgojitelj, ne bi smio raditi ono u što sam ne vjeruje.

Na pitanje o tome zašto Fröbelova pedagogija nije više rasprostranjena, odgovorila je:

- Kao što je i sam rekao: *Lasst uns unsere Kinder leben*, što znači „Dajte da živimo za našu djecu. Fröbel je izmislio mnoge izraze u svojoj pedagogiji, što je jedan od problema. Ljudi ga ne razumiju. U Americi i Engleskoj su prijevodi vrlo dobri, odnosno kompetentniji. Uz to, nema mnogo Fröbelovih instituta i nisu jaki kao, primjerice, Montessori. Fröbel nema organizaciju koja ga štiti. Njegova koncepcija je praksa. On je pokrenuo pokret u odgoju i obrazovanju, a mnogi vrtići koriste elemente Fröbelove pedagogije.

Naglasila je da je dijete potrebno promatrati bez predrasuda kao konkretno biće, individualca te dodala da djeca uče predrasude od odraslih. U situacijama u kojima dolazi do fizičkog načina rješavanja sukoba između dvoje djece s različitim jezičnim ili komunikacijskim vještinama, istaknula je da odgojitelj mora biti moderator i prije svega jednako se odnositi prema djeci, dozvoliti svakom djetetu da prepriča događaj i verbalizirati problem s djecom. Također, potrebno je dati upute kako se sukob ne rješava nasiljem.

Kada sam ju pitala zašto je Fröbel pisao isključivo o dječacima kada je sam išao u žensku školu, odgovorila je da su tada prednost imali dječaci, a djevojčice su bile u čekaonicama u kojima su dolazile na red za školu ako je bilo mjesta. Privatne čekaonice i škole, osobito u gradovima, pazile su i poučavale djecu od druge do desete godine. U prvoj polovici 19. stoljeća učitelji su se pozivali na zakone o obveznom obrazovanju te su željeli svu djecu iz čekaonica uključiti u školu. Međutim, zbog malog broja mjesta u školama, jer se obrazovanje dječaka smatralo važnijim, djevojčice su u čekaonicama ostajale do osme ili desete godine (Erning, 1987).

Istaknula je da odgojitelj treba biti moderator koji uvijek pokazuje razumijevanje prema djeci te dodala da prema Fröbelu svi sudionici u odgoju trebaju biti na istoj razini. Uloga odgojitelja u Fröbelovoj pedagogiji je konstantno sudjelovanje i promatranje djece u igri, ali ne na dominantan način.

- Kod Fröbela susrećemo slobodnu igru s matematičkim darovima, a važan je odgojitelj koji prati dijete u pokušaju rješavanja matematičkih zadataka. Na primjer, u 4. daru možemo pitati: „Što želiš graditi?“ Jedno dijete će reći garažu, drugo dnevnu sobu, a treće će htjeti graditi dvorac.
- Isto tako, ako odgojitelj promatra igru trgovine i ako igra nije konstruktivna ili dolazi do nesuglasica među djecom, može reći: „Dobar dan! Želim nešto kupiti.“ Nije dobro djecu upozoravati, već odgojitelj svojim sudjelovanjem podiže igru na viši nivo. On kao odgojitelj služi igri, ne igra se ni ne upravlja igrom; on je sluga te igre. Takvo ponašanje djeca primjećuju i zaključuju da je igra važna i za odgojitelja.

Među razlikama između Fröbelove i Montessori pedagogije istaknula je ulogu odgojitelja koja je potpuno drugačija. Montessori odgojitelj nadzire kontrolu pogreške, dok Fröbelov odgojitelj služi djetetu u igri i ističe važnost igre. Iako se obje pedagogije oslanjaju na matematičke zakonitosti, Montessori je dala jasne smjernice o tome kako se djeci treba prezentirati rad s priborom. Rad ima cilj, a kada se taj cilj dostigne, rad je gotov. Montessori pribor može se koristiti u Fröbelovoj pripremljenoj okolini, ali Fröbelovi materijali ne mogu se koristiti u Montessori okolini. U Montessori okolini djeca sama biraju aktivnosti, ali unutar zadane strukture.

- Tijekom igre važno je da odgojitelj promatra i sudjeluje. Nije dobro da sjedi za stolom i piše nešto drugo; to ne njeguje igru. Naša je zadaća promatrati igru i sudjelovati u njoj. Na primjer, ponekad odgojitelj sjedi za stolom i promatra. Kada jedna djevojčica pita: „Što ti radiš?“, odgojitelj može odgovoriti: „Sretna sam što se vi ovako lijepo igrate, a ja promatram vašu igru.“ Djevojčica tada uzima stolicu i zajedno s odgojiteljem promatra igru. Djeca osjećaju i razumiju s koliko poštovanja pristupam igri i koliko vrednujem njihovu igru. To je jedna od razlika u odnosu na Montessori pedagogiju.

Iako je Montessori navela da se njezina teorija ne naslanja ni na jednu pedagogiju iz prošlosti te da je njezin utemeljitelj dijete, istaknula sam da kao odgojitelj primjećujem sličnosti između Fröbela i Montessori. Sugovornica je pojasnila da Montessori koristi pojam dijete kao apstrakciju koja podrazumijeva svu djecu, dok Fröbel koristi pojam djeca pod kojim podrazumijeva individualnost svakog djeteta. Nije loše promišljati o apstraktnom djetetu, ali je to pomalo jedan način uniformiranja. U teoriji ispada da su sva djeca ista, a u stvarnosti to nije tako. Iako su oboje razvili matematički pribor koji poznajemo danas, način rukovanja priborom dijametralno je različit. Fröbel se fokusira na igru, dok Montessori naglašava rad s priborima. U Montessori pedagogiji postoji stroga pravila o tome kako koristiti pribor i rad se mora provoditi točno onako kako je propisano, dok Fröbel naglašava slobodnu igru. Uz to, Montessori u vjerskom odgoju ima kompletan proces mise, a kod Fröbela toga nema. Kod Montessori sve slijedi jednu te istu shemu, a kod Fröbela nema shema jer se svatko igra na svoj način i prema vlastitoj intrinzičnoj motivaciji.

Fröbelovu pedagogiju plastično je prikazala na primjeru iz prakse:

- Fröbel je dao svakome djetetu jednu kutiju kocaka, nudeći svima isti materijal. Na početku igre odgojitelj protrese kocku i pita: „Što je unutra?“, a dijete odgovori: „Slon ili kuća ili...“. Djeca iznose svoja promišljanja. Odgojitelj okreće kutiju (kocku), nježno povlači poklopac i pita djecu koliko su zvukova čuli prilikom spuštanja kockica na stol.

Djeca odgovaraju da su čula četiri, a odgojitelj govori da su četiri predmeta svakako unutra. Polako podiže kutijicu i tada se vidi komplet kockica koji čine kocku. Započinje igra: ovo je mama, ovo je tata, ovo je dvoje djece... Djeca se dalje nastavljaju igrati. Ovo može biti auto, garaža..., slobodna igra bez vođenja. U igri se koriste kutija i poklopac, ali baza je kocka i matematika. Ako je građevina posebno zanimljiva može se fotografirati. Djetetu se daje mogućnost da samo odluči što će se fotografirati i da može snimiti samo jednu fotografiju. Tada je dijete samokritično. Također, kada djeca zajedno grade, oni gledaju jedan drugoga i odlučuju čiju će građevinu fotografirati. Na taj način uče socijalne odnose, poticanje i vrednovanje tuđih kompetencija i razvoj tolerancije. Promatraju, vrednuju i cijene i tuđi rad. Na kraju igre pospreme kocke. Dijete posprema vrlo rado. Ja nikada nisam govorila da idemo pospremati, već: „Sve stvari idu svojoj kući“. Odgojitelj posprema zajedno s djecom. Često koristi zvonu kao pomoćno sredstvo. Kada zazvoni, djeca se umire, a odgojitelj kaže: „Svi predmeti moraju ići svojoj kući“. Nije nužno reći „Pospremite!“; ta riječ je dvojaka. S jedne strane te nagoni na rad, a s druge strane ti se ne da. Kada se to pretvori u simboličku igru te se da napatuk da svi predmeti idu svojoj kući, djeca rado u tome sudjeluju. Ta metoda sa zvonom funkcionira i s današnjom djecom.

Na pitanje o tome koliko su se roditelji promijenili i što roditelje motivira da upišu dijete u Fröbelov vrtić, odgovorila je da je u Dresdenu otvorila Fröbelov vrtić, pridobivši povjerenje odgojiteljica koje su radile u crkvi i drugim vrtićima i koje su osnovale Fröbelov centar u Dresdenu, koji je uključivao vrtić i biblioteku. Kolegice su izradile reklamu za vrtić i pozvale sve zainteresirane na prezentaciju. Nažalost, došla su samo tri čovjeka. Tijekom prva dva tjedna upisano je samo petero djece. Ipak, unutar četiri tjedna vrtić je bio pun. Ovih nekoliko ljudi koji su u početku došli, napravili su reklamu. Roditelji su imali različite motive da dovedu svoje dijete. Neki su roditelji razumjeli koncept, a s obzirom da je to bilo u Istočnoj Njemačkoj, konačno se pojavila alternativa. Nekoliko roditelja koji su živjeli u blizini tek je na roditeljskom sastanku saznalo o kakvoj je koncepciji riječ.

Nakon rada i provođenja koncepta, sva su djeca bila sretna i zadovoljna, što su roditelji pozdravili. Djeci se u vrtiću toliko sviđjelo da nisu željela ići kući. Ovo je bila snažna poruka roditeljima. Na roditeljskim sastancima prezentirana im je metoda. U Hechendorfu je priča išla drugačije.

- Utemeljila sam klasični vrtić i nakon nekog vremena poslala upit vezan uz interes za upis u Fröbelov vrtić. Okupila sam oko sebe istomišljenike s kojima sam morala uložiti

puno energije pa smo najprije utemeljili udrugu koja se bavila Fröbelovom pedagogijom. S obzirom da sam osnovala oba vrtića, pojavilo se mnogo problema. Počeci su bili teški, ali vrtić i danas jako dobro radi. U planu je bilo imati jaslice, vrtić i malu školu. Prepustila sam vodstvo drugima i izgubila mogućnost odlučivanja. Nasljednice su odlučile da ne iskoriste cijelu kuću. Dovoljne su dvije grupe. Ovaj vrtić je danas model.

Na inicijativu odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja 22. travnja 2002., na obljetnicu rođenja pedagoga i vizionara Friedricha Fröbela osnovana je udruga *Fröbel Kindergarten Hechendorf*. Inicijator pokretanja udruge bila je odgojiteljica i pedagoginja Heinrike Schauwecker-Zimmer.

5.2. FRÖBELOV DJEČJI VRTIĆ U HECHENDORFU

Kao odgojiteljica i majka dvoje djece vrtićke dobi, Schauwecker-Zimmer 1966. predložila je vijeću tada neovisne općine Hechendorf osnivanje vrtića, u vrijeme kada su takvu ustanovu mnogi još smatrali beskorisnom. Općini je vrtić bio prijeko potreban, pa je, uz aktivnu potporu tadašnjih lokalnih vijećnika, mjesno vijeće konačno odlučilo osnovati novi dječji vrtić u podrumu nove škole. Oštri jezici govorili su o „podrumskoj djeci“, no to nije smetalo ni djeci, ni roditeljima, ni prvoj voditeljici vrtića Schauwecker-Zimmer. Na početku rada nije bilo osoblja pa su majke pripremale obroke za dvanaestero djece.

Nakon otvaranja vrtića otišla je na daljnje školovanje, a kada se vratila, inicirala je otvaranje drugog vrtića prema pedagoškoj koncepciji Friedricha Fröbela. S obzirom da su bili smješteni u slobodnom prostoru na lokalnom seoskom imanju, zajednica je to prihvatila kao nužno rješenje. Iako je prostor bio vrlo lijep, nisu imali vrt. Stoga su dva puta tjedno odlazili u njezin vrt, o čemu je obavijestila susjede. U radu se susretala s mnogim izazovima i neizvjesnim situacijama.

Nakon nekoliko pokušaja započela je gradnja današnjeg vrtića. S obzirom da su mlade obitelji sve češće doseljavale u Hechendorf, 1995. izgrađen je novi vrtić, koji djeluje i danas. Već dvadesetak godina vrtić se nalazi u moderno opremljenom prostoru i našao je svoje stalno mjesto u zajednici. Fröbelov dječji vrtić u Hechendorfu jedini je u Bavarskoj koji se strogo temelji na Fröbelovim obrazovnim idejama i sada je postao jedan od vodećih u zajednici.

Schauwecker-Zimmer smatra da je ono što vrtić čini posebnim činjenica da svi, zaposlenici i roditelji, podržavaju koncept s potpunim povjerenjem. Ona sama najbolji je primjer za to. I u 84. godini, radila je praktički puno radno vrijeme, kaže, bez žaljenja. Godine 2017. osnovala je

Fröbelov centar za Bavarsku kako bi zaživjela ideja da se svako dijete cijeni onakvo kakvo jest i da mu se da prostor potreban da se slobodno razvija.

Odlukom mjesnog odbora u Hechendorfu započela je gradnja dječje kuće. U izgradnji vrtića arhitektica je dobila poseban zadatak dizajnirati dvorište u kojem će se djeca slobodno kretati. Vrtić se arhitektonski uklopio u središte tradicionalnog sela Gornje Bavarske. U preliminarne projekte bila je uključena gospođa Schauwecker-Zimmer koja je upoznala sve sudionike u izgradnji s Fröbelovom filozofijom te najnovijim spoznajama o jaslicama i dječjem vrtiću. Svaka osoba koja je sudjelovala u procesu gradnje bila je vrlo kompetentna u svom području, što se može osjetiti već prilikom ulaska u zgradu koju sam posjetila 4. listopada 2024. godine (Slika 20.).

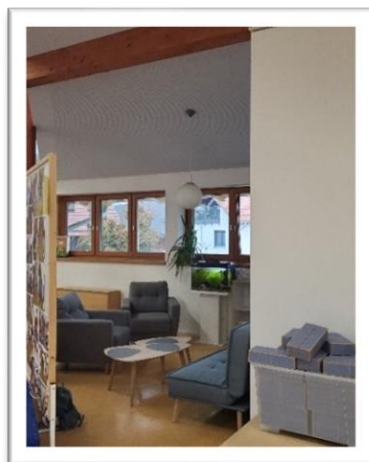

Slika 20. Ulaz u Fröbelov vrtić u Hechendorfu

Izvor: arhiva autorice

Na ulazu se nalazi predvorje koje je podijeljeno paravanom. U prvom dijelu nalazi se prostor s foteljama, akvarijem te mnogobrojnim brošurama o dječjem vrtiću, Fröbelovoj pedagogiji i konceptu rada (Slika 21.).

Slika 21. Predvorje

Izvor: arhiva autorice

S tog mjesta može se vidjeti velika ploča na kojoj su informacije za roditelje, kao npr. plan aktivnosti (Slika 22.).

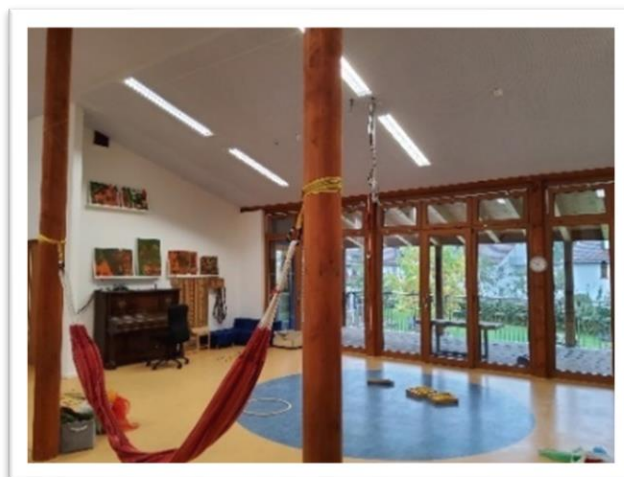

Slika 22. Ploča s informacijama

Izvor: arhiva autorice

Taj prostor namijenjen je roditeljima koji čekaju djecu da završe svoje planirane aktivnosti. Za vrijeme mog boravka, u prostoru je bilo dvoje djece koja su promatrala nas i aktivnosti druge djece.

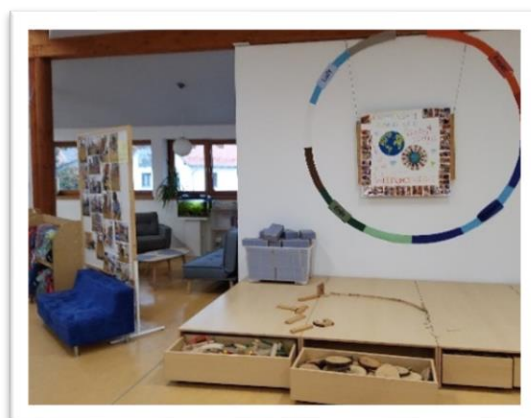
Drugi dio predvorja je puno veći i u njemu se provode zajedničke aktivnosti djece. Tamo se nalazi krug u kojemu djeca zajedno sjede, klavir, senzoričke podloge, velika vreća za odmaranje te podest od nekoliko kvadrata u koji su ugrađene ladice (Slika 16.).

Slika 23. Centralna prostorija

Izvor: arhiva autorice

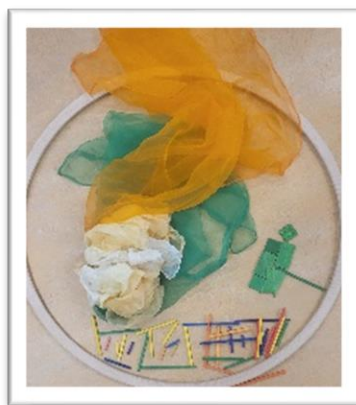
U ladicama se nalazi građevinski materijal; oblutci, drvo narezano na komade, grančice i drvene kocke. Taj podest predviđen je za igre građenja (Slika 24.).

Slika 24. Podest za igre građenja

Izvor: arhiva autorice

Za vrijeme posjeta Fröbelovom vrtiću provedena je zajednička aktivnost sa svom djecom i odgojiteljima. Radi se o aktivnosti *Jesensko stablo* u kojoj djeca sjede u krugu zajedno s odgojiteljima i dogovaraju tijekom aktivnosti. Atmosfera je vrlo mirna i opuštena. Djeca se razdvajaju u manje skupine od četvero djece i timski u svom malom krugu rade jesensko stablo od različitih ponuđenih materijala, kao npr. štapići, žetoni, pločice, marame, papirići i ostalo (Slika 25.).

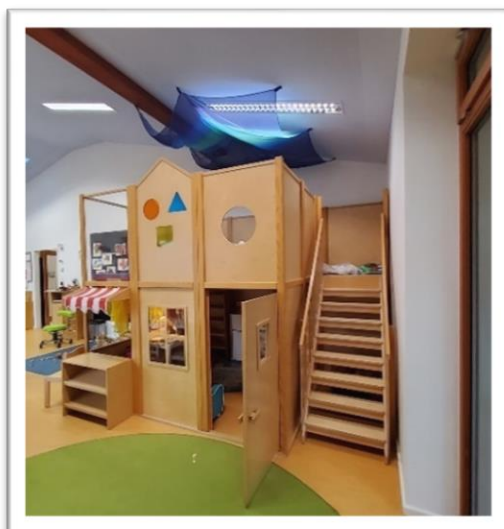

Slika 25. Rad djece *Jesensko stablo*

Izvor: arhiva autorice

Nakon određenog vremena svi se vraćaju u zajednički krug te prezentiraju svoje stablo. Tim aktivnostima potiče se timski rad, komunikacija, kreativnost, samoizražavanje i strpljivost, a odgojitelji su aktivni sudionici u igri.

Cijeli zid predvorja je staklena stijena koja je okrenuta prema uređenom vanjskom prostoru. Iz tog središnjeg dijela ulazi se u sve prostorije i većina je prostorija povezana. Zanimljivo je da, gdje god se nalazili, mogu se promatrati djeca u radu. Djeca rad provode samostalno, ali sigurnost djece je na prvom mjestu. O svoj djeci brinu svi zaposlenici. Na svim vratima su stakla kroz koja se vide djeca u igri. Prolaskom kroz kraći hodnik, u kojem su i garderobe, ulazi se u sobu jedne skupine. Odmah s vrata može se promotriti cijela soba. U njoj se nalazi prostor za imitativnu igru i drvena kućica (Slika 26.).

Slika 26. Kućica

Izvor: arhiva autorice

Kućica se sastoji od dvije etaže i dovoljno je velika da se u njoj može igrati više djece. Tu su lutke, kuhinja i ostalo. U prostoriji se nalaze stolovi i stolice, pano s dječjim radovima, polica s Fröbelovim darovima te osobni dječji registratori. Tu su i Fröbelove drvene kocke za građenje koje su dizajnirane po zakonima matematike i točno određenim pravilima, odnosno dimenzijama. U ovoj skupini djeca su se uključila u igru s odgojiteljicama u krugu. Svatko je uzeo žetone različitih boja i pločice sa svojim imenom. Djeca određene kronološke dobi uzimaju pripadajuće žetone s obzirom na dob. Žute žetone uzimaju mlađa djeca, plave djeca srednje dobi, a starija uzimaju crvene žetone. Jedno dijete uzima svoju pločicu i pripadajući žeton. Broji žetone i boje te daje određeni zadatak skupini. Ima 11 plavih žetona i traži da svi zajedno stupaju 11 puta. Igra je gotova kada sva djeca dođu na red.

U sljedećoj prostoriji nalazi se još jedan građevinski podest na kojem djeca grade magnetima i drvenim kockama. Ladice su uredno spremljene, a na svakoj ladici je fotografija materijala koji se tu nalazi. Druga, znatno manja prostorija namijenjena je poticanju razvoja jezika i jezičnih vještina. U njoj su slikovnice, knjige, papiri i pribor za pisanje (Slika 27.).

Slika 27. Čitaonica
Izvor: arhiva autorice

Tu djeca mogu biti u miru, čitati i pisati. Na ulazu u svaku prostoriju je natpis koji sugerira što se u toj prostoriji može raditi i čime se može igrati (Slika 28.).

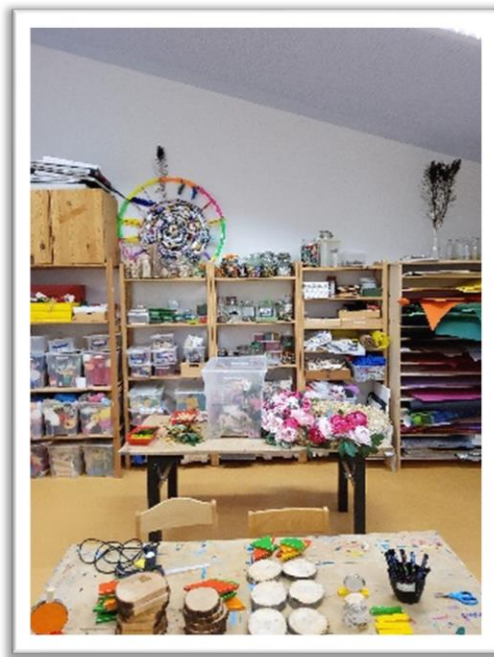

Slika 28. Pločica s nazivom sobe

Izvor: arhiva autorice

U blizini je i maleni kabinet za individualni rad s djecom.

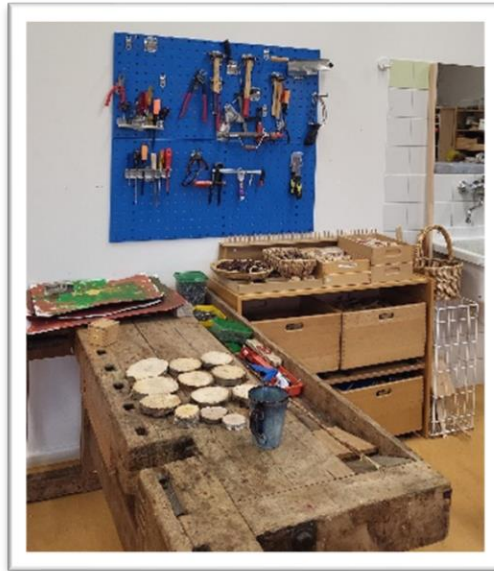
Sljedeća prostorija u kojoj su boravili odgojiteljica i četvero djece je kreativni kabinet prikazan na slici 29.

Slika 29. Kreativni kabinet

Izvor: arhiva autorice

U njemu, osim likovnih aktivnosti, djeca imaju mogućnost manipulacije stolarskim alatom i drvetom (Slika 30.).

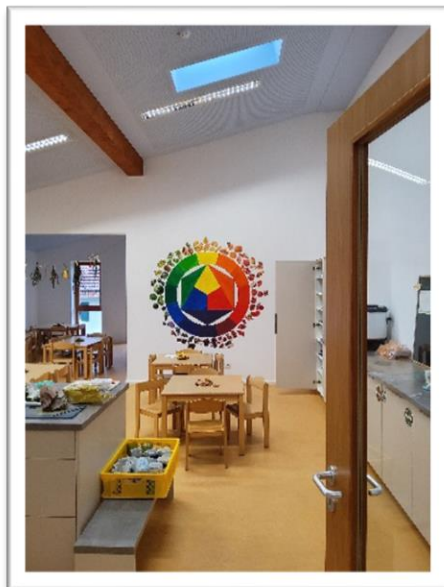
Slika 30. Radionica

Izvor: arhiva autorice

Na policama se nalazi veliki broj boja za različite aktivnosti u zatvorenom ili otvorenom prostoru, neoblikovani materijal koji vrlo često donose roditelji. Na zidu je veliki pano na kojem djeca mogu istraživati i upoznavati mnoge slikarske tehnike.

Tu su djeca zajedno s odgojiteljicom pripremala i izrađivala Sunce, sunčeve zrake, kapljice kiše i sve što im je potrebno za planirane aktivnosti u sljedećem tjednu s temom Zahvala za jesenske plodove. Početkom sljedećeg tjedna djeca su trebala donijeti voće i povrće te ga stavljati oko Sunca i razgovarati o razvoju i rastu biljaka te njihovoj korisnosti.

Blagovaonica i kuhinja su u jednom prostoru (Slika 31.).

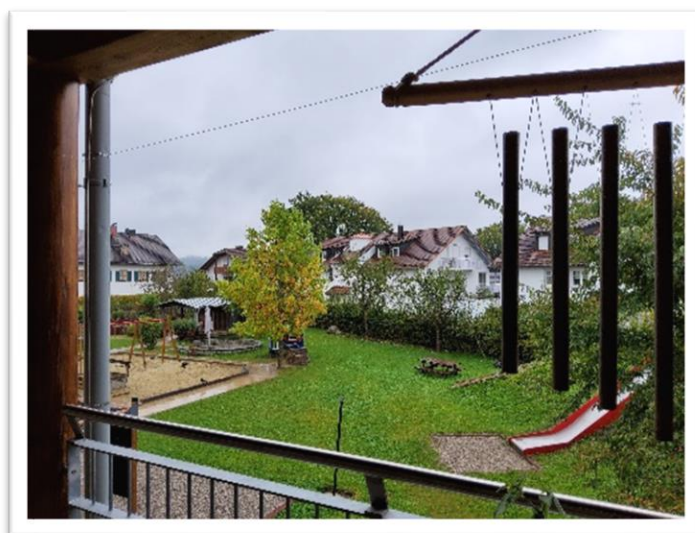

Slika 31. Ulaz u blagavaonicu i kuhinju

Izvor: arhiva autorice

Tijekom mog posjeta kuharica je pripremala objed, a pomagalo joj je dvoje djece u skladu s pravilom da svaki dan u procesu pripremanja objeda i serviranja stola sudjeluje dvoje djece. Za ručak se kuhaju plodovi koje djeca uzgajaju u vrtu vrtića.

Dvorište vrtića pristupačno je i vidljivo iz svih prostorija gdje borave odgojitelji i djeca, kao što je prikazano na slici 32.

Slika 32. Pogled na dvorište

Izvor: arhiva autorice

Iz svake prostorije može se izaći na terasu koja je napravljena većinom od drveta (Slika 33.). Ispred svake sobe nalaze se drvene žardinjere u kojima su biljke. S terase se vrlo sigurno može sići u dvorište.

Slika 33. Terasa

Izvor: arhiva autorice

U brošuri o izgradnji dječjeg vrtića navedeno je kako su odgojitelji zajedno s arhitektom vanjskog prostora dizajnirali dvorište kako bi se djeci osigurala nesmetana igra. U dvorištu se nalazi velik broj biljaka. U gornjem lijevom kutu dvorišta je vrt o kojemu brinu djeca (Slika 34.).

Slika 34. Vrt

Izvor: arhiva autorice

Donje „velike“ gredice predviđene su za stariju djecu, a gredice u posudama, koje su ujedno i ograda, namijenjene su mlađoj djeci koja u njima sade biljke i brinu se o njima. Iako su skupine mješovite, u određenim aktivnostima može se primijetiti točna raspodjela aktivnosti, zadataka i materijala za određenu dob. Kraj vrta je drvena kućica u kojoj je vrtni alat. Jedan veliki dio dvorišta je pješčanik (Slika 35.).

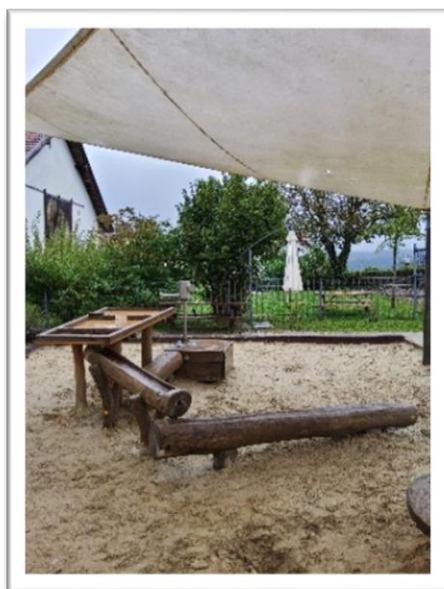

Slika 35. Pješčanik

Izvor: arhiva autorice

U njemu su ljuljačke te maleni štand za imitativnu igru. Nesvakidašnji dio pješčanika je crpka za vodu, koja je prikazana na slici 36., i stol koji je postavljen pod određenim nagibom kako bi voda tekla sve do drvenih vodilica za dječju igru s vodom.

Slika 36. Crpka za vodu

Izvor: arhiva autorice

U dvorištu je i maleno brdo na kojem se nalazi tobogan (Slika 37.).

Slika 37. Tobogan

Izvor: arhiva autorice

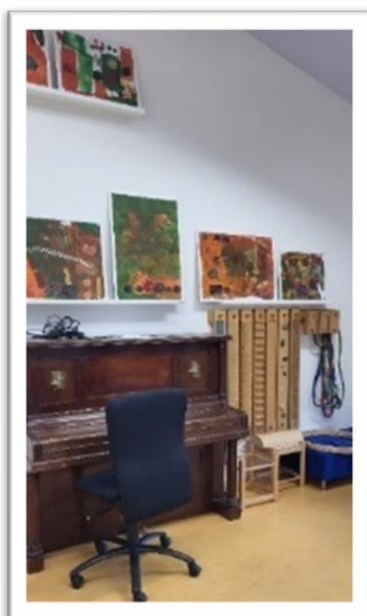
Cijelo područje prekriveno je platnom koje je zaštita od sunca ili kiše. Kraj kućice s alatom odgojiteljica je s djecom napravila okrugli mozaik od kamena gdje se aktivnosti planirane za provođenje u krugu mogu provesti vani (Slika 38.).

Slika 38. Mozaik

Izvor: arhiva autorice

Na povratku iz dvorišta, u središnjem dijelu vrtića, su odgojiteljica koja svira klavir i četvero djece koja pjevaju njima poznatu pjesmicu (slika 39.). Po završetku obilaska djeca nas pozdravljaju.

Slika 39. Klavir

Izvor: arhiva autorice

6. ZAKLJUČAK

Iako dio pedagoga smatra da je odnos između pedagoških koncepcija Fröbela i Montessori antagonistički ili čak nekompatibilan jer se ove dvije koncepcije ne podudaraju u svim detaljima ni filozofiji, sigurno je da su oba koncepta duboko srodna i potpuno jedinstvena u svom stavu koji uključuje ljubav i poštovanje prema djetetu kao duhovnom biću. Naklonost prema pedagogiji Montessori nikako ne umanjuje divljenje prema Fröbelovoj pedagogiji. Na osnovu istraživanja Fröbelova života i pedagogije, kao i biografije i pristupa Marije Montessori, može se zaključiti da oba pedagoga postavljaju temelje suvremenoga predškolskog obrazovanja, s naglaskom na slobodan razvoj djetetovih sposobnosti i prirodne radoznalosti te smatraju da su odgoj i obrazovanje djece u ranom djetinjstvu temelj njihova kasnijeg uspješnog razvoja.

Fröbel, poznat kao osnivač koncepta dječjeg vrtića, vjerovao je u važnost igre i korištenje posebnih didaktičkih materijala, koje naziva darovima, i koji su djeci omogućavali razvoj kroz praktične aktivnosti, dok je Montessori razvila pristup temeljen na poticanju dječje samostalnosti i senzitivnih razdoblja kroz pažljivo dizajnirane materijale prilagođene svakom djetetu. Iako se Fröbelovim darovima pripisuje mistički i simbolički značaj, a Montessori pribori temelje na jasno definiranim psihološkim principima kao što su identitet, kontrast, gradacija, izolacija podražaja i „konkretna materijalizacija“ ideja, u praksi Fröbelovi darovi i

Montessori pribori djeluju kao poticaji za istraživanje, razvoj motoričkih vještina, koncentraciju, kreativnost i kritičko mišljenje kod djece.

Oba pristupa naglašavaju ulogu odgojitelja kao vodiča koji prati dječji napredak i potiče ih na samostalno učenje, umjesto nametanja strogih pravila ili struktura. Fröbelova i Montessori metoda značajno su pridonijeli oblikovanju suvremenih pristupa odgoju te su i danas su prepoznate kao važni sustavi koji poštuju individualne potrebe djece, potičući ih da rastu u skladu sa svojim tempom i interesima kako bi postigli mir, slobodu i zadovoljstvo.

7. LITERATURA

1. Baričević, M., Šego, J. (2023). Djetetov govorno-jezični razvoj u kontekstu Montessori pedagogije, *Marsonia: časopis za društvena i humanistička istraživanja*, 2(2), 85-96.
2. Best, R. (2016). *Exploring the Spiritual in the Pedagogy of Friedrich Froebel*. 15th International Conference on Children's Spirituality Spirituality and the Whole Child: Interdisciplinary Approaches Bishop Grosseteste University, Lincoln 26-29 July 2016. Preuzeto sa: <https://www.profronbest.co.uk/files/Froebel%20paper%20for%20Lincoln%20complete.pdf> (pristupljeno: 23.09.2024.)
3. Brightweel (2024): The Basic Concepts and Practices of the Montessori Method. Preuzeto sa: <https://mybrightwheel.com/blog/montessori-method> (pristupljeno: 12.10.2024.)
4. Bruce, T. (2015). *Friedrich Froebel - The Routledge International Handbook of Philosophies and Theories of Early Childhood Education and Care*. London: Routledge.
5. Dar, R. A. (2018). Educational Thought Of Friedrich August Froebel. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Scientific Research (IJAMRS)*, 1(9), 36-42.
6. Dar, R. A. (2020). Friedrich August Froebel Kindergarten system And His Main Contribution to Education. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Scientific Research*, 3(9): 13-25.
7. Došen-Dobud, A. (2019). *Nove slike iz povijesti predškolskog odgoja: Prilozi povijesti institucijskoga predškolskog odgoja*. Zagreb: Novi redak.

8. Erning, G., (1987). *Bilder aus dem Kindergarten: Bilddokumente zur geschichtlichen Entwicklung der oeffentlichen Kleinkindererziehung in Deutschland*, Ettenheim: Lambertus-Verlag
9. Froebel Trust (2024). About us: Froebelian principles. Preuzeto sa: <https://www.froebel.org.uk/about-us/froebelian-principles> (pristupljeno: 08.10.2024.)
10. Garmaz, J., Tomašević, F. (2018). *Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji. Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 58(4), 443-464.
11. Hebenstreit, S. (2014). *Friedrich Fröbel: Menschenbild, Kindergartenpädagogik, Spielförderung*. Jena: Garamond Der Wissenschaftsverlag
12. Glas, A., Stažić, B., Kovačić Klemen, K., Baričević, M., Gorički, S., Bikčević, T., Mirković Mičević, J., Tihi Šetka, A. (2023): *Montessori pedagogija u glazbenim aktivnostima u dječjem vrtiću. Marsonia: časopis za društvena i humanistička istraživanja*, 2(2), 113-122.
13. Liebschner, J. (2001). *A Child's Work. Freedom and Guidance in Froebel's Educational Theory and Practice*. Cambridge: Lutterworth Press.
14. Lilley, I. (1967). *Friedrich Froebel: A Selection from his Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
15. Louis, S. (2008). *Again! Again! Understanding Schemas in Young Children*. London: A & C Black.
16. Michaelis, E., Moore, H. K. (2005). [EBook #16434]. ISO-8859-1. START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK AUTOBIOGRAPHY OF FRIEDRICH FROEBEL. Preuzeto sa: <https://www.gutenberg.org/files/16434/16434-h/16434-h.htm> (pristupljeno: 17.09.2024.)
17. Mendeš, B. (2020). *Prema suvremenom dječjem vrtiću: Pedagoška kretanja i promjene u sustavu ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj*, Zagreb, HRVATSKA SVEUČILIŠNA NAKLADA
18. Montessori, M. (1942). *The First Cassa dei Bambini*. San Lorenzo. Montessori Australia. Preuzeto sa: <https://montessori.org.au/first-casa-dei-bambini> (pristupljeno: 30. 09.2024.)
19. Montessori, M. (2005). *Dr. Montessori's own handbook*. New York. Dover Publications, Inc.
20. Montessori, M. (2023). *Otkriće djeteta*. Zagreb: Salesiana d.o.o.
21. My Montessori moments (2022). Preuzeto sa: <https://mymontessorimoments.com/sensorial-materials/> (pristupljeno: 14.10.2024.)

22. Nohl, H. (1960). *Erziehergestalten*. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht. Preuzeto sa: https://www.pedocs.de/volltexte/2012/5331/pdf/Herman_Nohl_1960_2.Aufl._Erziehergestalten_D_A.pdf (pristupljeno: 24.09.2024.)
23. Philipps, S. (1999). *Montessori priprema za život*. Jastrebarsko: Naklada Slap
24. Robson, S. (2019) *Developing Thinking and Understanding in Young Children: An Introduction for Students*. London: Routledge.
25. Saha, B., Adhikari, A. (2023). The Montessori Method of Education of the Senses: The Case of the Children's Houses. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 4(5), 6671-6673.
26. Schafer, C. (2015). *Poticanje djece prema odgojnoj metodi Marije Montessori: Priručnik za odgojitelje i roditelje*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
27. Standing, E. M. (1998). *Maria Montessori: Her life and work*. New York: A plume book.
28. The Story of the King of Peace: http://montessori.educationall.com/news_8/83.html (pristupljeno: 20.10.2024.)
29. Tovey, H. (2017). *Bringing the Froebel Approach to your Early Years Practice*. London: David Fulton.

8. POPIS SLIKA

Slika 1. Friedrich Wilhelm August Fröbel.....	2		
Slika 2. Dijete sadi biljke u Fröbelovu vrtu	8		
Slika 3. Fröbelov prvi dar.....	12		
Slika 4. Fröbelov drugi dar.....	13		
Slika 5. Fröbelov treći dar	Slika 6. Fröbelov četvrti dar	Slika 7. Fröbelov peti dar	13
Slika 8. Dječja igra s ljestvama	15		
Slika 9. Maria Montessori	16		
Slika 10. Dječja kuća 1907.....	16		
Slika 11. Montessori binomska i trinomska kocka.....	26		
Slika 12 Nogometaš puca loptu na gol.....	30		
Slika 13. Zajednička igra.....	31		
Slika 14. Toranj na Sljemenu i planinari	31		
Slika 15. Plaža, mjesto gdje sjedi spasilac i čuva ljude koji se kupaju	32		
Slika 16. Kočija i konji (kombinacija trećeg i četvrtog dara)	32		
	55		

Slika 17. Montessori binomska i trinomska kocka	33
Slika 18. Montessori trinomska kocka Izvor: arhiva autorice.....	34
Slika 19. Dijete u aktivnosti	35
Slika 20. Ulaz u Fröbelov vrtić u Hechendorfu.....	41
Slika 21. Predvorje	42
Slika 22. Ploča s informacijama	42
Slika 23. Centralna prostorija.....	43
Slika 24. Podest za igre građenja.....	43
Slika 25. Rad djece Jesensko stablo	44
Slika 26. Kućica Izvor: arhiva autorice	44
Slika 27. Čitaonica Izvor: arhiva autorice	45
Slika 28. Pločica s nazivom sobe	46
Slika 29. Kreativni kabinet.....	46
Slika 30. Radionica Izvor: arhiva autorice	47
Slika 31. Ulaz u blagavaonicu i kuhinju.....	48
Slika 32. Pogled na dvorište	48
Slika 33. Terasa	49
Slika 34. Vrt.....	49
Slika 35. Pješčanik	50
Slika 36. Crpka za vodu	50
Slika 37. Tobogan.....	51
Slika 38. Mozaik	51
Slika 39. Klavir	52